
WICCA EN DE ZOEKTOCHT NAAR AUTHENTICITEIT



Bachelorscriptie

Aangeboden aan prof. dr. B. Meyer

Universiteit Utrecht – Faculteit Geesteswetenschappen

Religiewetenschappen

Simone Hoogstad

4282132

21 januari 2017



The Wiccan Rede

*Bide the Wiccan Law ye must,
in perfect love and perfect trust.
Eight words the Wiccan Rede fulfil;
An' ye harm none, do what ye will.*

*What ye send forth comes back to thee,
so ever mind the Rule of Three.
Follow this with mind and heart,
Merry ye meet and merry ye part.*

INHOUDSOPGAVE

Hoofdstuk 1: Inleiding

1.1 Introductie.....	Blz. 5
1.2 Probleemstelling.....	Blz. 5
1.3 Theoretisch kader.....	Blz. 6
1.3.1 De postseculiere samenleving en nieuwe vormen van religiositeit.....	Blz. 6
1.3.2 <i>Invented tradition</i>	Blz. 8
1.3.3 De zoektocht naar authenticiteit en het zelf.....	Blz. 10

Hoofdstuk 2: Methodologie en onderzoek

2.1 Methodologie.....	Blz. 13
2.1.1 Facebook: Covens voor heksen/wicca's.....	Blz. 13
2.2 Onderzoeksgroep.....	Blz. 14
2.2.1 Introductie: de respondenten.....	Blz. 15

Hoofdstuk 3: Wicca

3.1 Definitie.....	Blz. 19
3.1.1 De zeven dimensies van Ninian Smart.....	Blz. 20
3.2 Verschillende stromingen.....	Blz. 23
3.2.1 De Oude Religie.....	Blz. 24
3.2.2 Voorchristelijke tradities.....	Blz. 26
3.2.3 Wicca in Nederland.....	Blz. 27

Hoofdstuk 4: De kwestie van traditie, authenticiteit en het zelf

4.1 Wicca als eeuwenoude religie.....	Blz. 29
4.2 Wicca als <i>invented tradition</i>	Blz. 31
4.3 Traditie en authenticiteit.....	Blz. 33
4.4 De relatie tussen Wicca en voorchristelijke tradities.....	Blz. 34
4.5 De zoektocht naar authenticiteit en het zelf.....	Blz. 35

Hoofdstuk 5: Wicca en het zelf in de praktijk..... Blz. 38

Conclusie..... Blz. 42

Dankwoord..... Blz. 44

Bibliografie..... Blz. 45

Appendix..... Blz. 47

HOOFDSTUK 1: INLEIDING

1.1 Introductie

“Heksen? Die bestonden toch alleen in de middeleeuwen? En in sprookjesboeken?” Dit is een uitspraak die ik vaak hoor als ik vertel dat ik – vanuit een wetenschappelijk perspectief – geïnteresseerd ben in de hedendaagse hekserij. Tegenwoordig neemt hekserij een toenemende rol in in de hedendaagse samenleving en de neopaganistische religie Wicca is hier een voorbeeld van. De Wiccan religie is gebaseerd op onder andere voorchristelijke concepten en rituelen en dit zorgt voor een interessante discussie; is Wicca een nieuwe of eeuwenoude religie?

In eerste instantie – toen ik mij aan het inlezen was in Wicca – had ik het idee dat er een kloof bestond: aan de ene kant zouden de wetenschappers staan die volhielden dat Wicca een *invented tradition* zou zijn; aan de andere kant zouden de wiccans staan, die sterk verdedigden dat Wicca een eeuwenoude religie zou zijn. Destijds had ik de volgende onderzoeksvraag geformuleerd:

Hoe proberen hedendaagse wiccans de continuïteit met voorchristelijke tradities aan te tonen en in hoeverre is dit relevant voor hun geloofsbeleving?

Toen ik echter met wiccans ging praten kwam ik erachter dat deze onderzoeksvraag helemaal niet relevant was. Zoals zal blijken uit deze scriptie, proberen hedendaagse wiccans de continuïteit met voorchristelijke tradities helemaal niet aan te tonen, hoewel zij wel erkennen dat bepaalde elementen op voorchristelijke tradities gebaseerd zijn. Het blijkt – en ik moet eerlijk zeggen: tot mijn verbazing – zo te zijn dat het wiccans helemaal niet uitmaakt of hun religie eeuwenoud is of niet. Zij zoeken niet naar de historische echtheid of authenticiteit van hun religie; zij vinden de authenticiteit van het zelf veel belangrijker.

1.2 Probleemstelling

Het besef dat de onderzoeksvraag die ik geformuleerd had niet relevant bleek te zijn, zette een denkproces op gang waardoor ik uiteindelijk uitkwam op de volgende stelling:

Binnen Wicca is er een duidelijke verschuiving zichtbaar van de opvatting van authenticiteit als echtheid van de Wiccan religie naar de opvatting van authenticiteit van het zelf.

Wat er precies wordt bedoeld met deze stelling is nu wellicht onduidelijk, maar de verschillende opvattingen van authenticiteit zullen in de volgende sectie behandeld worden. De keuze voor de focus op authenticiteit is erg geleidelijk gegaan. Beetje bij beetje kwam ik er achter dat wiccans niet op zoek zijn naar de authenticiteit of echtheid van hun religie, maar dat ze de authenticiteit in zichzelf zoeken; vandaar dat ik op de bovenstaande stelling ben gekomen.

De volgende vragen komen onder andere aan de orde: maken hedendaagse wiccans zich wel druk om de historische wortels van hun religie of maakt het ze eigenlijk niet uit? Met andere woorden: welke rol speelt voor hen de authenticiteit van de religie als historisch fenomeen? Wat vindt men van de uitspraken die wetenschappers doen over hekserij en hoe reageert men daarop? Belangrijk is de manier waarop wiccans hun religie construeren en welke rol de zoektocht naar het zelf hierbij speelt. Hoe presenteren zij zich, hoe maken zij zichzelf toegankelijk? Deze vragen zijn van maatschappelijk belang, omdat men op deze manier inzicht verkrijgt in de manier waarop er naar “nieuwe” religies gekeken wordt en hoe deze religies daarop reageren.

De scriptie is als volgt opgezet: ten eerste zal ik het theoretisch kader introduceren; vervolgens zal in hoofdstuk twee aandacht besteed worden aan de methodologie en de onderzoeksgroep die centraal staat in het onderzoek. Hier zullen onder andere verschillende interpretaties van authenticiteit naar voren komen. Vervolgens zal ik in hoofdstuk drie Wicca nader toelichten; de belangrijkste tradities en geloofsovertuigingen zullen hier aan bod komen. In de hoofdstukken vier en vijf zal de verzamelde informatie uit het literatuur- en antropologisch onderzoek gecombineerd worden. Ten slotte zal ik in de conclusie een korte samenvatting geven die uiteindelijk zal verklaren waarom de oude onderzoeksvraag niet relevant bleek te zijn is en waarom ik voor de bovengenoemde stelling heb gekozen.

1.3 Theoretisch kader

In het theoretisch kader zal ik de achtergrond schetsen waartegen deze scriptie is opgebouwd. Ten eerste ga ik in op de postseculiere samenleving en secularisatie; ten tweede ga ik in op het begrip *invented traditions* en ten slotte ga ik in op traditie, de zoektocht naar authenticiteit en de verschillende opvattingen van deze begrippen. Deze informatie is erg belangrijk voor de rest van het onderzoek en er zal ook vaak naar verwezen worden in de komende hoofdstukken.

1.3.1 De (post)seculiere samenleving, secularisatie en nieuwe vormen van religiositeit

De setting van dit onderzoek is de huidige Nederlandse samenleving en dit is een westerse, (post)seculiere samenleving. Over de vraag of onze hedendaagse samenleving een seculiere of een *postseculiere* samenleving is, bestaat veel discussie. De filosoof Charles Taylor gaat uit van een

seculiere samenleving en onderscheidt drie opvattingen van seculariteit: de eerste is de verdwijning van religie uit de samenleving; binnen de diverse domeinen waarin wij handelen verwijzen normen, principes en overwegingen niet naar God of religieuze overtuigingen (Taylor 2007; 42). De tweede opvatting gaat uit van het afstand nemen van religieuze overtuigingen, dat zich onder andere uit in het niet meer naar de kerk gaan (Taylor 2007; 43). De derde en laatste opvatting van seculariteit is het idee dat het geloof in God niet meer vanzelfsprekend is en dat er alternatieven zijn; religie wordt een keuze (Taylor 2007; 58). Tegenover de opvatting van Taylor staat die van Jürgen Habermas, die poneert dat we in een *post*seculiere samenleving leven: “I have thus far taken the position of a sociological observer trying to answer the question of why we can term secularized societies as ‘post-secular.’ In these societies, religion maintains a public influence and relevance, while the secularistic certainty that religion will disappear worldwide in the course of modernization is losing ground” (Habermas 2008; 21). In een seculiere samenleving neemt de invloed van religie af, terwijl religie in een postseculiere samenleving juist haar publieke invloed houdt.

De opvatting dat religie zou verdwijnen uit de openbare ruimte wordt de ‘klassieke’ secularisatiethese genoemd. Deze is echter sterk bekritiseerd; religie verdwijnt niet. Paul Heelas en Linda Woodhead noemen in de introductie van hun boek *The Spiritual Revolution: Why Religion is Giving Way to Spirituality* het feit dat de afname van de invloed van religie in westerse samenlevingen jarenlang is bestudeerd door religiewetenschappers, maar dat in de laatste jaren de opkomst van het fenomeen ‘spiritualiteit’ en het feit dat meer mensen zich liever ‘spiritueel’ noemen dan ‘religieus’ nadrukkelijk meer aandacht eisen (Heelas & Woodhead 2005; 1).

Als tegenstelling van de ‘klassieke’ secularisatiethese (de opvatting dat de ontwikkeling van moderne samenlevingen hand in hand gaat met de verdwijning van het geloof in God en het bovennatuurlijke (Davie 2013; 47)) is de *Rational Choice Theory* (RCT) geformuleerd. “The contrasts with secularization theory are immediately apparent in so far as RCT is a mode of theorizing which recognizes the positive rather than negative connections between religious pluralism and religious activity, seeing the absence of a religious market as the principal reason for the relative lack of religious vitality in Western Europe” (Davie 2013; 67).

De toepasbaarheid van de RCT is echter veel kleiner op Europa dan op de Verenigde Staten. De RCT gaat uit van religie als markt: individuen zouden van nature religieus zijn en zouden hun religieuze keuzes (net als alle andere keuzes) baseren op het maximaliseren van winst en minimaliseren van verlies (Davie 2013; 69). Deze theorie is in en met betrekking op de Verenigde Staten ontwikkeld en is mede daardoor minder toepasbaar op de Europese situatie.

Sociologe (van religie) Grace Davie is een van de personen die ervan overtuigd is dat religie niet verdwijnt, maar zich aanpast aan het moderne leven: “The process of secularization becomes,

therefore, not so much the disappearance of religion altogether, but an ongoing reorganization of the nature and forms of religion into configurations which are compatible with modern living” (Davie 2013; 60-61). Davie is van mening dat moderne samenlevingen bepaalde vormen van religieus leven verminderen of zelfs verwijderen, maar het is eveneens waar dat moderne samenlevingen hun eigen behoefte aan religie creëren (Davie 2013; 60).

Anton van Harskamp spreekt over de noodzaak om een nieuwe secularisatiethese te formuleren – de neosecularisatiethese – waarin fouten en blinde vlekken van de klassieke secularisatiethese vermeden worden (Van Harskamp 2000; 23). Religie verdwijnt niet, maar groeit in andere vormen waardoor een nieuwe religiositeit ontstaat. Van Harskamp oppert dat we mogen vermoeden – zo voorzichtig moet het wel gezegd worden – dat in onze tijd een subjectieve religiositeit niet weggeseculariseerd wordt, en dat de behoefte aan zingeving, ook aan specifiek religieuze zingeving eerder toe- dan afgenomen is (Van Harskamp 2000; 42). Hij probeert te achterhalen waarom een keuze voor of tegen een bepaalde vorm van religiositeit aangewakkerd wordt door een bepaalde dimensie in onze cultuur, naast de persoonlijke keuze (Van Harskamp 2000; 48). Hij gaat na dat individualisering, ont-traditionalisering en de vraag naar het ‘zelf’ de belangrijkste factoren zijn die in onze cultuur de toenemende belangstelling voor het religieuze bevorderen (Van Harskamp 2000; 49, 55, 66). Ook noemt hij de dood, verveling, het kwaad en de tijd als ‘religiositeitsproducerende factoren’ (Van Harskamp 2000; 85, 87, 90, 99).

Ondanks het verschil in opvattingen over de secularisatiethese, kunnen we concluderen dat religie niet verdwijnt uit onze samenleving, maar in andere vormen bloeit en zich aanpast aan haar omgeving. Ik sluit mij bij de opvatting aan dat religie volop aanwezig is in onze samenleving en ik zal daarom uitgaan van een postseculiere samenleving in deze scriptie. In onze postseculiere samenleving is er sprake van een sterk gesubjectieerde en geprivatiseerde godsdienstigheid, terwijl er eerst vooral sprake was van een geïnstitutionaliseerde religiositeit (Van Harskamp 2000; 41).

1.3.2 *Invented tradition*

Over de definitie van ‘traditie’ zijn veel verschillende opvattingen en in de jaren ’80 kwamen Eric Hobsbawm en Terence Ranger met een nieuwe term, *invented tradition*: “ ‘Invented tradition’ is taken to mean a set of practices, normally governed by overtly or tacitly accepted rules and of a ritual or symbolic nature, which seek to inculcate certain values and norms of behaviour by repetition, which automatically implies continuity with the past. In fact, where possible, they normally attempt to establish continuity with a suitable historical past (Hobsbawm & Ranger 1983; 2).

Tradities die als *invented tradition* worden gezien, worden als ‘uitgevonden’ gekwalificeerd.

Wicca is een van de tradities die als een *invented tradition* wordt gezien: veel wetenschappers en wiccans zijn van mening dat Wicca in de jaren '50 is bedacht en dat er voor die tijd nog geen sprake was van (een religie als) Wicca. De mensen die het idee van Wicca als *invented tradition* erkennen, menen dat Gerald Gardner in de jaren '50 de religie die hij heeft geconstrueerd openbaar heeft gemaakt.¹ Gardner was ervan overtuigd dat de *Craft*, zoals Wicca eerst heette, de religieuze en spirituele behoefte van de komende generaties kon vervullen, maar dit kon alleen als er informatie gepubliceerd zou worden (Crowley 1998; 33). Met Gardner kwam Wicca in de jaren '50 in de min of meer publieke ruimte terecht en was de grote geheimhouding grotendeels weggevaagd.

De term *invented tradition* is erg invloedrijk geweest binnen het religiewetenschappelijk onderzoek, maar er is ook veel kritiek op geuit. Kan men een traditie wel op deze manier behandelen? Want wat is een traditie eigenlijk?

Like many scholarly concepts, 'tradition' is at once a commonsense and a scientific category. In its commonsense meaning, tradition refers to an inherited body of customs and beliefs. In the social sciences, an ongoing discourse has attempted to refine this understanding of tradition as it has proven empirically and theoretically inadequate. Recent efforts to clarify the concept of tradition (...) do much to add nuance to our conventional understanding but leave unresolved a major ambiguity: does tradition refer to a core of inherited culture traits whose continuity and boundedness are analogous to that of a natural object, or must tradition be understood as a wholly symbolic construction? We will argue that the latter is the only viable understanding (Handler & Linnekin 1984; 273).

Handler en Linnekin zien elke traditie als een geheel symbolische constructie. Of een traditie overgeleverd is of niet maakt niet uit; hiermee zeggen zij eigenlijk dat het niet zinvol is om *invented traditions* te onderscheiden van religies die niet als uitgevonden worden gezien, zoals het christendom of de islam. Deze opvatting – traditie als symbolische constructie – is beter toepasbaar op de stelling die ik heb aangenomen dan de opvatting van Wicca als *invented tradition*. Handler en Linnekin leggen niet meer de nadruk op de continuïteit van de traditie met het verleden, maar juist op de symbolische constructie van de traditie. De term *invented tradition* is wat stugger ten opzichte van de flexibelere opvatting van onder andere Handler en Linnekin. Zij hebben een nieuwe opvatting van het begrip traditie, die meer nadruk legt op het feit dat het mensen niet uitmaakt of hun traditie eeuwenoud is of niet: het gaat om de symbolische betekenis en beleving.

¹ Of Wicca écht naar buiten is gebracht, valt nog over te twisten; nu ook nog vertellen veel wiccans niet dat zij heks zijn, is Wicca nagenoeg nooit te zien in publieke ruimtes en op televisie en weten de meeste mensen weinig af van deze religie.

Ondanks de kritiek op de wat stugge term *invented tradition*, zal ik hem blijven gebruiken in deze scriptie. De belangrijkste reden hiervoor is het feit dat kritiek op de term niet betekent dat er niet zoiets is als een *invented tradition*; in tegendeel, de wiccans zien Wicca zelf ook als een *invented tradition*. De term kan als stug worden ervaren, maar dit betekent niet dat de inhoud ervan onwaar is. In hoofdstuk vier zal ik dieper ingaan op Wicca als *invented tradition*.

Wat aansluit bij deze opvattingen van traditie is het begrip authenticiteit. Het bevestigen van de echtheid van een traditie hoort bij de zoektocht naar authenticiteit; we zullen zien dat deze opvatting ook is verschoven naar een nieuwe formulering. Hier ga ik in de volgende sectie op in.

1.3.3 De zoektocht naar authenticiteit en het zelf

In deze sectie zal ik eerst ingaan op het begrip 'authenticiteit'. Wat houdt dit eigenlijk in? We zullen zien dat er – net als bij de term 'traditie' – twee verschillende opvattingen zijn. Beide opvattingen gaan over het echt zijn van iets, maar waar de een gaat over de historische echtheid, gaat de ander over de echtheid van het zelf. De eerste opvatting van authenticiteit is verbonden met de term *invented tradition* en de tweede opvatting van authenticiteit is verbonden met de nieuwe opvatting van de term 'traditie'; om deze reden zal ik ingaan op de eerste opvatting van authenticiteit en vervolgens op de tweede opvatting. Ten slotte zal ik ingaan op het zelf.

Zoals hierboven is vermeld, draait de eerste opvatting van authenticiteit om de historische echtheid van een traditie. Dit houdt in dat er bewijzen zouden zijn dat Wicca een historische traditie is met aantoonbare bewijzen voor het bestaan sinds de steentijd en dat de traditie sindsdien van generatie op generatie is overgeleverd. Het zoeken naar echtheid is de kern van deze opvatting. Met betrekking tot tradities wordt deze opvatting vaak uitgelegd als de zoektocht naar de *historische* echtheid van een traditie. Op deze nauwe opvatting is steeds meer kritiek gekomen.

Van Harskamp beschrijft authenticiteit als een wijze van voelen, handelen, denken en gedragen, die overeenkomt met wie men 'echt' is (Van Harskamp 2000; 63). Volgens Van Harskamp is authenticiteit een van de belangrijkste kenmerken van onze hedendaagse samenleving. Hij ziet het streven naar authenticiteit dan ook als een effect van ont-traditionalisering.²

Taylor spreekt over het 'tijdperk (of de cultuur) van authenticiteit: "Ik bedoel hiermee het begrijpen van het leven dat ontstaat tijdens het romantische expressivisme aan het einde van de achttiende eeuw: ieder van ons heeft zijn/haar eigen wijze om onze menselijkheid te realiseren, en het is belangrijk die eigen levenswijze te ontdekken en te realiseren, tegenover zwichten voor aanpassing aan een model dat ons van buitenaf wordt opgelegd, door de samenleving, de vorige generatie of religieus of politiek gezag" (Taylor 2012; 627).

² Zie sectie 1.3.1. De (post)seculiere samenleving, secularisatie en nieuwe vormen van religiositeit.

De perspectieven van Van Harskamp en Taylor zijn bij de tweede opvatting van authenticiteit onder te brengen; de authenticiteit wordt niet in de historische echtheid gezocht, maar in het zelf.

Andrea Rehling en Johannes Paulmann onder andere hebben kritiek op het gebruik van het begrip authenticiteit als slechts het bevestigen van de echtheid van een traditie. Zij zijn van mening dat de historisch-kritische methode van de geschiedwetenschap lange tijd slechts gefocust was op authenticiteit als probleem in termen van geloofwaardigheid van bronnen (Rehling & Paulman, in Sabrow & Saupe 2016; 91). Niet alleen in de geschiedwetenschap gaat men uit van authenticiteit in termen van geloofwaardigheid en echtheid van bronnen; ook in onder andere de theologie, kunstgeschiedenis, filosofie en sociologie wordt deze uitleg van authenticiteit gebruikt. Deze focus ziet men ook terug in de bovenstaande definities van authenticiteit: het gaat om de vraag of iets echt is of niet. Rehling en Paulmann pleiten ervoor om de opkomst van de notie authenticiteit zelf te historiseren in plaats van min of meer klakkeloos objecten of tradities als al dan niet authentiek te labelen.

Het werk van Birgit Meyer en Mattijs van de Port (Van de Port & Meyer *fc*) sluit hier goed bij aan. Zij concentreren zich vooral op de authenticiteit van erfgoed, maar zijn – net als Rehling en Paulmann – kritisch ten opzichte van de bestempeling van erfgoed als “echt” in een conventionele zin. Zij zijn van mening dat het gevoel van authenticiteit aan de kant van “gebruikers” van erfgoed wordt opgeroepen door gedeelde ervaringen: “As noted, our basic proposition is that a sense of authenticity as an essence is evoked in beholders through shared sensations and experiences. In other words, authenticity is effected through a particular *aesthetics* to which it owes its reality effects. At stake is a dynamic and performative take on authenticity that locates it in the sensorial, emotional and intellectual relations that ensue between particular people and heritage items” (Van de Port & Meyer *fc*; 23). Zoals ik al aangaf hebben Meyer en Van der Port het over erfgoed, maar deze visie op authenticiteit is erg goed toepasbaar op mijn onderzoek.

De inzichten van Rehling en Paulmann, en Meyer en Van de Port behoren ook tot de tweede opvatting van authenticiteit: de authenticiteit in/van het zelf. In deze opvatting van authenticiteit wordt het gevoel van authenticiteit opgeroepen door het aanspreken van zintuiglijke en emotionele registers (Van de Port & Meyer *fc*; 23). Het gaat niet om historische echtheid of historische feiten, maar om wat het individu voelt en ervaart.

De zoektocht naar authenticiteit van het zelf is een kenmerk van de New Age beweging, waar Wicca een onderdeel van is. Socioloog Jon P. Bloch ziet New Age en Neopaganisme als onderdeel van een nog groter geheel dat hij *alternative of countercultural spirituality* noemt (Bloch 1998; 1). Bloch: “In countercultural spirituality, the self is considered the final authority as to what to

practice or believe. Therefore, on the one hand, countercultural spirituality offers the individual latitude insofar as constructing a highly personalized spiritual belief system, unlikely to be exactly like anyone else's. On the other hand, it offers a potent sense of social solidarity" (Bloch 1998; 2). De twee belangrijkste kenmerken van *countercultural spirituality* zijn de individuele vrijheid om een eigen geloofssysteem te creëren en de notie van sociale solidariteit. Door o.a. deze kenmerken wordt Wicca vaak als een New Age beweging gezien.

Een belangrijk kenmerk van de New Age beweging is individuele vrijheid en jezelf zijn. Dick Houtman legt de kern van de New Age beweging bloot in zijn oratie *Op jacht naar de echte werkelijkheid: Dromen over authenticiteit in een wereld zonder fundamenten* (2008): "Omdat slechts persoonlijke ervaring en intuïtie kunnen vertellen welk [eigen spirituele] pad dat precies is, komt dit neer op 'Je hart volgen' of 'Je eigen gevoelens serieus nemen'. Wanneer men dit doet, dan zou men daarmee een 'dieper spiritueel zelf' gehoorzamen, dat 'onder' of 'achter' het gesocialiseerde zelf in de diepere gevoelslagen van het bewustzijn verborgen ligt" (Houtman 2008; 23).

Het zelf speelt dus een belangrijke rol in de zoektocht naar authenticiteit – het is immers het hoogste gezag – maar wat verstaat men precies onder het zelf? Van Harskamp geeft een duidelijke omschrijving: "Het 'zelf' waarnaar de New Ager zoekt, valt niet samen met een van de rollen die een individu speelt, maar ook niet met wat we de 'gewone', psychologisch te beschrijven ervaringen en gevoelens van een persoon zouden kunnen noemen. Nee, in New Age is men op zoek naar het hogere of diepere 'zelf', dat onder alle, met 'gewone' menselijke middelen – als de wetenschappelijke psychologie – waarneembare innerlijke werkelijkheid ligt. Het gaat om het 'hogere' of 'diepere' 'zelf' dat een goddelijk karakter heeft" (Van Harskamp 2000; 119).

Gedurende het onderzoek kwam ik erachter dat de wiccans het zelf op dezelfde manier zien zoals Van Harskamp het beschrijft. De tweede opvatting van authenticiteit past daarom het beste bij de Wiccan religie, hoewel de eerste opvatting ook nog aanwezig is, zij het in veel mindere mate. In hedendaagse Wicca is de echtheid van de traditie niet van groot belang; het gaat om de echtheid van het zelf. Dit is een tevens belangrijk kenmerk van de New Age beweging, net als het zelf creëren van geloofssystemen.

Er is dus sprake van een belangrijke verschuiving: van de nauwe opvatting van authenticiteit in de zin van het bevestigen van de historische echtheid van Wicca (deze opvatting gaat hand in hand met de term *invented tradition*) naar de meer flexibelere opvatting van authenticiteit als de emotionele en ervaringsdimensie van het individu en het zelf (deze opvatting gaat hand in hand met de opvatting van traditie als symbolische constructie).

HOOFDSTUK 2: METHODOLOGIE EN ONDERZOEKSGROEP

2.1 Methodologie

Het onderzoek dat aan deze scriptie ten grondslag ligt bestond uit twee verschillende vormen: enerzijds een literatuuronderzoek en anderzijds een kleinschalig antropologisch onderzoek. Ik heb voor het literatuuronderzoek gebruik gemaakt van literatuur met zowel een binnen- als buitenperspectief. Bij literatuur geschreven vanuit een binnenperspectief moet men denken aan academici die ingewijd zijn in Wicca of niet-academici die Wicca beoefenen en hier over schrijven. Literatuur geschreven vanuit een buitenperspectief bevat vooral religiewetenschappelijke of antropologische informatie van academici.

Het door mij verrichtte antropologisch onderzoek was – zoals hierboven genoemd – kleinschalig. Veel wiccans zijn actief op social media en ik heb daarom veel gebruik gemaakt van onder andere Facebook. Dit is voor velen de manier om met elkaar in contact te komen en te discussiëren over hun religie. Ook op YouTube, internetfora en blogs zijn veel wiccans actief. Via Facebook heb ik contact gezocht met wiccans en zo afspraken gemaakt om een persoonlijk gesprek te voeren. Ook heb ik toegang gekregen tot een viering; hier ga ik in hoofdstuk vijf op in.

2.1.1 Facebook: Covens voor heksen/wicca's

Mijn primaire bron van contact was Facebook; de besloten groep “Covens voor heksen en/of wicca's” om precies te zijn.³ Omdat het een besloten groep was, kon ik niet zien wat er geplaatst werd en ik heb een berichtje gestuurd naar een van de beheerders van de groep. Ik verklaarde dat ik onderzoek deed naar Wicca en dat ik op zoek was naar mensen die een gesprek wilden aangaan. Ik werd meteen lid gemaakt van de groep en had zo toegang tot alle informatie die men plaatste en ik kon veel profielen van leden bekijken.

De groep telde meer dan 1100 mensen toen ik lid werd en dit aantal bleef groeien. Een bericht van één van de drie beheerders van de groep heeft bovenaan de pagina een bericht geplaatst met een aantal regels: de pagina is voor het aanbieden en zoeken van covens, sabbatbijeenkomsten en het zoeken van contact bijvoorbeeld, maar zeker niet voor commerciële doeleinden. Ook gaat men met respect met elkaar om. De regels zijn duidelijk; als iemand ze overtreedt, wordt diegene uit de groep gezet.

De pagina wordt vooral gebruikt door mensen om evenementen aan te kondigen, om contact te zoeken met andere heksen of wiccans en om hulp te vragen bij bepaalde moeilijkheden.

³ De groep niet toegankelijk voor niet-leden en ik kan daarom geen URL geven.

Iemand had een set tarotkaarten gekocht en vroeg zich af hoe men precies tarotkaarten moest leggen, of iemand verhuisde naar een andere plaats en zocht naar heksen in de buurt om mee samen te komen. Van veel mensen kreeg ik te horen dat Facebook (niet alleen deze groep) een belangrijk onderdeel is van het contact dat mensen met mede-wiccans hebben.

Ik heb een openbaar bericht geplaatst met de boodschap dat ik bezig was met een onderzoek en op zoek was naar mensen die geïnteresseerd waren in een gesprek (zie afbeelding 1). Ik heb hier twaalf reacties op gehad en met acht van deze mensen heb ik contact onderhouden. Vier hebben er bij nader inzien vanaf gezien; iemand gaf aan er vanaf te zien in verband met de belofte van geheimhouding die leden van covens afleggen.

Het contact leggen met mensen is veel makkelijker gegaan dan ik in eerste instantie had gedacht. Nadat ik eenmaal lid was



Afbeelding 1 – Facebookbericht (Simone Hoogstad)

geworden van de Facebookgroep, had ik in principe overal toegang toe: informatie over evenementen, cursussen, covens en discussies die men voerde. De mensen die hadden aangegeven mee te willen werken, heb ik een persoonlijk berichtje gestuurd. De acht mensen die mee zijn blijven werken had ik een vragenlijst gestuurd om inzicht te krijgen in hun geloofsovertuigingen en opvattingen. Ik zal vier personen waar ik lang mee gesproken heb in de volgende sectie introduceren.

2.2 Onderzoeksgroep

Zoals ik in de vorige sectie heb vermeld, heb ik de acht respondenten een vragenlijst gestuurd.⁴ Deze vragenlijst ging onder andere in op met welke traditie de persoon zich identificeerde, hoe men in

⁴ Deze vragenlijsten zijn achterin in de appendix te vinden.

aanraking kwam met Wicca, hoe Wicca een rol speelt in het dagelijks leven van de persoon en hoe men keek naar de kwestie over Wicca als eeuwenoude religie of *invented tradition*.

Van de acht respondenten was de helft man en de helft vrouw, variërend van de leeftijden 23 tot 59. De achtergrond van deze mensen verschilt ook heel erg: de één is nog aan het studeren, terwijl de ander al jaren werkt, en hoewel de één van jongs af aan al affiniteit met Wicca o.i.d. voelde, kreeg de ander pas veel later interesse voor Wicca. Ook de verschillende tradities waarmee zij zich identificeren en de verschillende opvattingen die zij hebben verschillen vaak van elkaar. Door deze veelzijdigheid kon ik met een relatief kleine groep toch een goed inzicht krijgen in de opvattingen van wiccans over de kwestie van authenticiteit en de vraag of Wicca in hun ogen een eeuwenoude of nieuwe traditie is en in hoeverre dit van belang is.

In de vorige sectie vermeldde ik al dat ik met vier van de acht respondenten een lang, individueel gesprek heb gevoerd. Met hen ben ik de diepte ingedoken en we hebben gepraat over authenticiteit en het zoeken naar het zelf.

2.2.1. *Introductie: de respondenten*

Van die vier respondenten heb ik er drie persoonlijk geïnterviewd en eentje online. Ik heb in totaal dus met vier mensen gesproken: John, Michiel, Olga en Linda.⁵ In sommige gevallen hebben we gesproken via Skype, omdat we ver van elkaar vandaan woonden en omdat degene het vaak druk had. In deze sectie zal ik de achtergrond van mijn contactpersonen kort beschrijven en hun visie op bepaalde kwesties weergeven om zo bepaalde verschillen en overeenkomsten bloot te leggen.

John is 23, studeert en is lid van een coven binnen de Greencraft Wicca, wat een vertakking is van de Alexandrijnse traditie.⁶ Hij heeft een katholieke opvoeding genoten, maar heeft uiteindelijk voor Wicca (Greencraft) gekozen; mede dankzij zijn interesse in *fantasy*. John gelooft dat Wicca relatief dicht bij de voorchristelijke tradities ligt, maar dat het in praktijk een sterk gemoderniseerde en aangepaste vorm heeft (zie appendix, vragenlijst drie). Hij ziet Wicca daarom als een uitgevonden traditie op basis van oude informatie, kortom; een moderne religie met voorchristelijke elementen (zie appendix, vragenlijst drie) De zoektocht naar het zelf en naar authenticiteit herkent John heel erg in Wicca: Wicca draait om het zelf en de persoon en de verhouding van de persoon tot de natuur. “Wat voor mij heel erg belangrijk was – of is – in Wicca is dat het heel erg op jezelf gericht is zeg maar. Binnen de kerk ga je naar de dienst, luister je naar wat de pastoor zegt en je neemt dat voor waarheid aan of je geeft er een interpretatie van. En in Wicca ga je veel meer zelf op zoek: ga je zelf verhalen schrijven, zelf proberen door middel van rituelen dingen van jezelf te leren kennen

⁵ De namen zijn vanwege de privacy van de personen veranderd.

⁶ Ik ga hier niet diep op de bepaalde tradities in; in hoofdstuk drie komen de (voor Nederland) belangrijkste tradities aan bod.

waar je misschien niet van op de hoogte was.” John vertelde dat hij de acht jaarfeesten als authentiek ziet en deze feesten ziet hij daarom als fundament van Wicca. Hij gaat hier – onbewust – uit van de eerste opvatting van authenticiteit, namelijk historische echtheid. De jaarfeesten ziet John als historisch echt en als het fundament; naast dat historisch authentieke deel kan iedereen zijn eigen unieke invulling geven.

Michiel is 43 jaar en heeft een eigen coven binnen de Keltische Wicca (Tuatha de Danann). Hij is opgegroeid met Wicca en is opgeleid in een andere coven voordat hij bij Tuatha de Danann terecht kwam. Michiel ziet Wicca als zowel een voortzetting als een herleving van voorchristelijke tradities; het is volgens hem nooit helemaal weggeweest (zie appendix, vragenlijst vijf). De periode waarover veel mensen zeggen dat Wicca is ontstaan (rond de jaren '50) ziet hij als een opleving en niet als een oorsprong. Michiel herkent het zoeken naar het zelf ook in Wicca. Persoonlijke ontwikkeling is in Wicca erg belangrijk en hij legt ontwikkelen in de letterlijke zin uit: het *ontwikkelen* (afpellen) van de ballast die men heeft om zo tot de kern te komen. Ook Michiel ziet authenticiteit van de Wicca traditie niet als een belangrijk onderdeel, maar meer als bijverschijnsel.

Wat bij allebei de mannen opvalt, is het feit dat Wicca voor hen (bijna) geen deel uitmaakt van hun sociale identiteit. Directe familie en goede vrienden weten dat zij Wiccans zijn, maar het is verder geen onderwerp van gesprek bijvoorbeeld. Op het werk of op school letten ze beide op tegen wie ze wat zeggen; je weet niet wat er tegen je gebruikt kan worden volgens Michiel. Wicca is dus voor hen een deel van hun identiteit die ze eigenlijk alleen voor zichzelf houden. Binnen de coven is dit natuurlijk anders, maar in het dagelijks leven lopen ze niet met hun Wicca-zijn te koop. De kwestie van geheimhouding draagt hier natuurlijk ook bij; ze kunnen niet alles zeggen, ook al zouden ze dat willen. Zij zitten “in de bezemkast” zoals een van mijn andere contactpersonen dit mooi verwoorde.

Olga is 29 jaar en met haar heb ik alleen via Facebook veel gesproken. Zij zou zichzelf bij geen enkele traditie indelen, maar ze doet met alle stromingen wel iets en gaat vooral haar eigen weg naar eigen zeggen. Als hier een label opgeplakt moet worden, zou zij eclecticische Wicca beoefenen.⁷ De kern van haar geloofsovertuiging komt volgens haar duidelijk naar voren in het gebed dat ze voor elke meditatie opzegt:

Zon en Maan zijn als mijn ouders

De Bomen zijn als mijn grootouders

De Planten en de Dieren zijn als mijn kinderen

Heel de mensheid is als mijn broeder en zuster

⁷ Hier in hoofdstuk 3 meer over.

Wees gezegend

De natuur en de relatie tussen mens en natuur staat centraal. Ze is op de hoogte van het feit dat veel wiccans hun geloof als eeuwenoud beschouwen, maar is er zelf van overtuigd (op basis van geschiedkunde) dat Wicca in de jaren '50 van de twintigste eeuw is ontstaan. Ze gaf het voorbeeld van het gebruik van de athame.⁸ Het gebruik van een ritueel mes gaat volgens haar inderdaad terug tot de prehistorie, maar niet onder de naam "athame" en waarschijnlijk ook met andere doeleinden.

Toen ik uitlegde wat de tweede opvatting van authenticiteit inhoudt, herkende ze dat in Wicca, maar niet voor zichzelf en wel om een reden die ik nog niet eerder had gehoord van iemand: "Ik heb dat opgegeven. Ik heb al die levens geleefd, elk leven bij een andere godsdienst (...). Ik ben echt. Ik heb geen authenticiteit nodig van religies, ik erken mijn ziel en individu als authentiek." Zij verklaart dit aan de hand van problemen in haar jeugd. Doordat ze moeite heeft met het vertrouwen van mensen door gebeurtenissen in haar jeugd, is haar eigen zelf het enige waarop ze kan vertrouwen.

Als het gaat om sociale identiteit, is Wicca daar voor haar meer onderdeel van dan bij John of Michiel. De meeste mensen weten het, zegt ze, maar (wederom) op haar werk niet, omdat ze vaak genoeg heeft meegemaakt dat ze niet is aangenomen vanwege haar geloof. Ook in haar dorp weten mensen het niet, omdat het dorp erg christelijk is. Verder is Wicca een belangrijk onderdeel van haar sociale identiteit; ze heeft bijna alleen maar vrienden die een vorm van paganisme beoefenen.

Ten slotte heb ik kort met Linda (33) gepraat en – met name – haar blog gevolgd.⁹ Linda praktiseert traditionele hekserij. Jezelf blijven is het belangrijkste, zegt Linda: weer speelt het zoeken naar het "zelf" een belangrijke rol. Linda is eind jaren '90 begonnen met het zich verdiepen in hekserij en werd niet lang daarna lid van een wicca-coven, maar ze wilde meer en is zo op het pad van traditionele hekserij terechtgekomen, waarin van generatie tot generatie overgeleverde wijsheden een belangrijk onderdeel vormen van de religie. Linda's sociale identiteit "ademt" hekserij, schrijft ze in haar blog (Lunadea.nl, geraadpleegd op 8 november 2016). Ze is er steeds opener over geworden: ze draagt bepaalde (kenmerkende) kleding, ze begeleidt groepen en geeft workshops en ook haar huis is duidelijk herkenbaar als "heksenhuis". Zij houdt er niet van om geheimzinnig te doen over haar geloofsovertuiging. Bij Linda is Wicca in een nog sterkere mate onderdeel van haar sociale identiteit dan bij Olga.

⁸ Een dolk die een belangrijke rituele functie heeft en symbool staat voor vuur en het mannelijke. Zie hoofdstuk 3.

⁹ <http://www.lunadea.nl/>, geraadpleegd op 8 november 2016.

Deze vier mensen zijn allemaal erg verschillend, maar toch hebben ze deels overeenkomende uitspraken gedaan. Waar de één zich kan identificeren met de kwestie van het zoeken naar het zelf, heeft de ander daar helemaal niks mee en waar de één zijn of haar religie verborgen houdt voor bepaalde mensen, is de ander juist heel open tegenover iedereen. Wat opviel was het feit dat ik specifiek moest vragen naar authenticiteit, de zoektocht naar het zelf en hun visie daarop. Sommigen vroegen wat ik precies bedoelde met authenticiteit, bij anderen was het begrip al wel bekend. Dit geeft aan dat authenticiteit en de zoektocht naar het zelf niet per se een onderdeel zijn van het discours van wiccans. Als ik vertelde wat ik ermee bedoelde, herkende iedereen het wel en iedereen had er een antwoord op, maar zij kwamen niet zelf met de termen authenticiteit of de zoektocht naar het zelf. Hoewel er dus een duidelijk verschil bestaat tussen het wetenschappelijk discours en het discours dat wiccans gebruiken, snapte men wat ik bedoelde toen ik het wetenschappelijke discours probeerde te vertalen naar hun eigen discours.

Door informatie van slechts acht mensen is duidelijk zichtbaar hoe divers Wicca is en hoeveel verschillende opvattingen er zijn. Er is natuurlijk ook consensus over bepaalde geloofsovertuigingen en rituelen, maar omdat Wicca het zelf en de ontwikkeling daarvan centraal stelt, geeft iedereen een eigen invulling aan de religie. Waar – tot mijn verbazing – wel consensus over is, is het feit dat men Wicca als *invented tradition* ziet. Zoals ik in de introductie heb aangegeven, had ik verwacht dat er veel meer mensen zouden zijn die het idee van Wicca als eeuwenoude religie verdedigden.

In het volgende hoofdstuk zal ik dieper ingaan op Wicca zelf: er zullen verschillende definities aan bod komen, maar ook de grootste stromingen binnen Wicca zullen belicht worden, net als de voorchristelijke religies waar Wicca op terug gaat. Hier zal ook duidelijk worden dat er ook wiccans zijn die geloven dat Wicca een eeuwenoude traditie is.

HOOFDSTUK 3: WICCA

Dit hoofdstuk is voornamelijk gebaseerd op literatuuronderzoek. Ik zal ingaan op Wicca in het algemeen: wat houdt deze religie eigenlijk in? Wat zijn de belangrijkste kenmerken? Wat zijn belangrijke stromingen binnen de religie? Onder andere deze vragen zullen in dit hoofdstuk worden beantwoord. Zoals we hebben gemerkt wordt het individu in Wicca behoorlijk vrij gelaten, wat ertoe leidt dat de geloofsopvattingen en dergelijke constant in beweging zijn. De kenmerken die in dit hoofdstuk worden genoemd worden over het algemeen erkend, maar het geloof van de ene wiccan zal verschillen van het geloof van de ander.

Ik zal ten eerste ingaan op de definitie van Wicca en ik zal met behulp van de zeven dimensies van Ninian Smart kort weergeven wat Wicca inhoudt. Vervolgens zal ik ingaan op de verschillende stromingen binnen Wicca en zal ik enkele voorchristelijke tradities toelichten. Ten slotte eindig ik met een kort overzicht hoe Wicca zich in Nederland manifesteert.

3.1 Definitie

Wicca heeft geen universele definitie en het is daarom lastig om in één zin uit te leggen wat Wicca precies is. Veel definities belichten slechts één kant van Wicca. De definitie van religiewetenschappers John S. Harding en Hillary Rodrigues is een algemene, wetenschappelijke definitie van Wicca: “[Wicca is a] modern, nature-based religious movement loosely linked to pre-Christian pagan traditions of Western Europe,” (Rodrigues & Harding 2009; 166).

Hoge Priesteres Lady Sabrina (wiccan) geeft een definitie die precies de spanning blootlegt waar het in dit onderzoek deels om draait; vertoont Wicca wel of geen continuïteit met voorchristelijke tradities: “Witchcraft, or Wicca, as we know it today, is not the sole survivor of antiquity, nor is it an entirely modern creation. Rather, it is a blend of many different spiritual persuasions,” (Lady Sabrina 2000; 14).

Beide definities nemen een nagenoeg neutrale plaats in; ze zeggen geen van beide dat Wicca wel of juist geen continuïteit bestaat tussen Wicca en voorchristelijke tradities. Omdat hier op wetenschappelijk, maar ook intern gebied twijfels en discussies over bestaan, is het definiëren van Wicca lastig. Om een omvattende schets van Wicca te geven zal ik gebruik maken van de zeven dimensies van religie volgens Ninian Smart (1998).

3.1.1 *De zeven dimensie van Ninian Smart*

Religiewetenschapper Ninian Smart formuleerde zeven dimensies aan de hand waarvan hij religies karakteriseerde, beschreef en onderzocht (Smart 1998; 13-21). Deze zeven dimensies zal ik kort op Wicca toepassen, zodat deze moeilijk te definiëren religie een gezicht krijgt.

Ten eerste de praktische en rituele dimensie. Rituelen zijn voor wiccans erg belangrijk, omdat zij een manier zijn om in contact te komen met de godheid (zoals in veel andere religies), om zich één te voelen met de krachten van de natuur en om seizoenen-cycli te vieren (Lady Sabrina 2000; 92). Ook helpt het wiccans hun bewustzijn te verheffen naar een hoger niveau van spiritueel bewustzijn. Het Wiel van het Jaar (de kalender van belangrijke feestdagen) hangt nauw samen met de rituelen die uitgevoerd worden. Elk van de acht spaken van het wiel staat voor een Sabbat en tijdens deze Sabbats worden de belangrijkste jaarfeesten met bijbehorende rituelen gevierd. Het Wiel van het Jaar bestaat uit: Samhain (het eind van de zomer), Yule (winterzonnepunt), Imbolg (feest van het licht), Ostara (lentezonnepunt), Beltane (vuur- en vruchtbaarheidsfeest), Midsummer (zomerzonnepunt), Lughnasadh (oogstfeest) en Mabon (herfstzonnepunt). Deze festivals markeren voor wiccans niet slechts een verandering in het weer of het seizoen, maar ze zijn ook een reflectie op de levenscirkel van geboorte, leven, dood en wedergeboorte (Lady Sabrina 2000; 116).

Ten tweede de emotionele en ervaringsdimensie. Deze dimensie hangt nauw samen met de rituele dimensie, omdat men ervaart tijdens de rituelen en jaarfeesten. Als voorbeeld neem ik de Sabbat Samhain, gevierd op 31 oktober; de dag die voor de meesten bekend staat als Halloween. Samhain is het begin van het nieuwe (Keltische) jaar voor wiccans en is het festival van de doden. De wereld van de doden en de wereld van de levenden is nauwelijks gescheiden tijdens Samhain, waardoor communicatie makkelijker wordt en waardoor de zielen van de overledenen voor één dag in de wereld van de levenden komen (Guiley 2008; 369). Omdat men gelooft dat de zielen van overleden dierbaren terugkomen naar deze wereld tijdens Samhain, spelen ervaring en emotie een grote rol op deze dag. Maar – zoals hierboven genoemd is – geven de Sabbats de mogelijkheid om op de levenscirkel te reflecteren naast het uitvoeren van rituelen, waardoor bij elk jaarfeest emotie en ervaring een grote rol speelt.

De derde dimensie – de verhalende of mythische – speelt in Wicca een andere rol dan bijvoorbeeld in het christendom, waar één heilig boek centraal staat. Dit wil niet zeggen dat geschriften geen rol spelen, in tegendeel. Wicca kent veel heilige teksten die uit oude bronnen of uit de moderne tijd voortkomen. Voorbeelden van oude bronnen zijn de mythes en verhalen uit periodes en culturen waarvan Wicca goden en bepaalde rituelen en gebruiken heeft overgenomen, zoals Griekse, Noorse en Keltische mythes over goden bijvoorbeeld. Bij het lezen van de teksten gaat

het vooral om de vraag hoe de tekst het individu laat *voelen* en niet wanneer het is geschreven (Lady Sabrina 2000; 66). Een boek dat niet heilig is, maar wel een belangrijke rol speelt in de meeste levens van wiccans is het *Book of Shadows* of Boek der Schaduwen. Dit is een soort zelf samengesteld werkboek waarin wiccans rituelen, spreuken, bezweringen, runen en regels over magie opschrijven (Cunningham 2004; 37). Hier zijn geen centrale, universele regels voor en elk Boek der Schaduwen is hierdoor individueel en uniek.

De vierde dimensie is de doctrinaire of filosofische dimensie. Wicca wordt vaak als een op de natuur gebaseerde religie gezien zonder doctrines of dogma's: "(...) there are no coherent and homogeneous belief system, doctrines or ritual tradition in Wicca," (Taira 2010; 382). Maar ondanks het feit dat Wicca "vele vaders heeft", zoals Lady Sabrina dat zegt, zijn *The Principles of Wiccan Belief* een aantal principes waar de meeste wiccans het over eens zijn (Lady Sabrina 2000; 22). Deze dertien principes worden als de hoeksteen van moderne Wicca gezien:

1. We practice rites to attune ourselves with the natural rhythm of life forces marked by the phases of the Moon and the seasonal Quarters and Cross Quarters.
2. We recognize that our intelligence gives us a unique responsibility toward our environment. We seek to live in harmony with Nature, in ecological balance offering fulfillment to life and consciousness within an evolutionary concept.
3. We acknowledge a depth of power far greater than that apparent to the average person. Because it is far greater than ordinary it is sometimes called "supernatural", but we see it as lying within that which is naturally potential to all.
4. We conceive of the Creative Power in the universe as manifesting through polarity – as masculine and feminine – and that this same Creative Power lies in all people, and functions through the interaction of the masculine and feminine. We value neither (gender) above the other, knowing each to be supportive to the other. We value sex as pleasure, as the symbol and embodiment of life, and as one of the sources of energies used in magickal practice and religious worship.
5. We recognize both outer worlds and inner, of psychological, worlds sometimes known as the Spiritual World, the Collective Unconscious, Inner Planes, etc.-and we see in the inter-action of these two dimensions the basis for paranormal phenomena and magickal exercises. We neglect neither dimension for the other, seeing both as necessary for our fulfillment.
6. We do not recognize any authoritarian hierarchy, but do honor those who teach, respect those who share their greater knowledge and wisdom, and acknowledge those who have courageously given of themselves in leadership.

7. We see religion, magick¹⁰ and wisdom in living as being united in the way one views the world and lives within it – a world view and philosophy of life which we identify as Witchcraft – the Wiccan Way.
8. Calling oneself "Witch" does not make a Witch – but neither does heredity itself, nor the collecting of titles, degrees and initiations. A Witch seeks to control the forces within her/himself that make life possible in order to live wisely and will without harm to other and in harmony with Nature.
9. We believe in the affirmation and fulfilment of life in a continuation of evolution and development of consciousness giving meaning to the Universe we know and our personal role within it.
10. Our only animosity towards Christianity, or toward any other religion or philosophy of life, is to the extent that its institutions have claimed to be "the only way" and have sought to deny freedom to others and to suppress other ways of religious practice and belief.
11. As American Witches¹¹, we are not threatened by debates on the history of the Craft, the origins of various terms, the legitimacy of various aspects of different traditions. We are concerned with our present and our future.
12. We do not accept the concept of absolute evil, nor do we worship any entity known as "Satan" or "the Devil", as defined by Christian tradition. We do not seek power through the suffering of others, nor accept that personal benefit can be derived only by denial to another.
13. We believe that we should seek within Nature that which is contributory to our health and well-being (<http://paganpath.com/study/library/trads/57-13-principles>, geraadpleegd op 20/10/2016).

De vijfde dimensie is de ethische of wettelijke dimensie. De bovenstaande dertien principes geven al aan wat voor wiccans ethisch en moreel verantwoord is. De ecologische balans is van belang, net als het zorgen voor de aarde en het in harmonie leven met de natuur. De belangrijkste ethische "regel" is de *Wiccan Rede* die zegt: doe wat je wilt, zolang je er niemand mee schaadt. Deze regel laat wiccans zelf nadenken over wat wel en niet kan en wat de gevolgen van zijn of haar acties zijn. De *Rede* kan op veel verschillende manieren geïnterpreteerd worden en kan daarom niet als een

¹⁰ De spelling van *magic* als *magick* komt van Aleister Crowley, die de vroegmoderne, Engelse spelling *magick* gebruikte "to distinguish the science of the Magi from all its counterfeits, (Guiley 2008; 80).

¹¹ De *Council of American Witches* heeft deze dertien principes aangenomen in 1974 in Minneapolis, maar deze principes worden gezien als de algemene basisprincipes van Wicca (Lady Sabrina 2000; 22). Verderop in dit hoofdstuk zal ingegaan worden op Wicca in Nederland.

doctrine gezien worden, maar als een eigen invulling van het geloof door een individu. Wicca kent het concept van absoluut kwaad niet, zoals in het twaalfde principe is genoemd. Maar hier zijn de meningen over verdeeld. Zonder kwaad bestaat goed toch ook niet?

De zesde dimensie is de sociale en institutionele dimensie. Wicca kent niet één autoritaire, overkoepelende organisatie of institutie, maar kent solitaire wiccans of wiccans die zich bij een coven aansluiten. Een coven is een groep van – traditioneel gezien – dertien mensen die bij elkaar komen om Wicca te praktiseren (Grimassi 2003; 103). Een coven is autonoom en erkent geen centrale autoriteit, maar een persoon (de Hoge Priester of Hoge Priesteres) wordt als rituele leider gezien (Lewis & Pizza 2009; 51). De enige autoriteit is de autoriteit van het zelf.

De zevende en laatste dimensie is de materiële dimensie. De materiële dimensie hangt samen met de rituele dimensie; om rituelen uit te voeren zijn immers objecten nodig. Wicca kent vier belangrijke symbolen of objecten: *wand* (toverstok), *dagger* (dolk), *chalice* (kelk) en *pentacle* (pentagram), (Lady Sabrina 2000; 78). Deze vier symbolen staan voor de vier elementen lucht, vuur, water en aarde. De *wand* of toverstok wordt voor persoonlijke kracht gebruikt en wordt geassocieerd met lucht; de *dagger* of dolk wordt vaak *athame* genoemd en wordt geassocieerd met vuur en de mannelijke, positieve kracht van de natuur; de *chalice* of kelk wordt geassocieerd met water en de vrouwelijke natuur en de *pentacle* of het pentagram is niet zo zeer een gereedschap voor een ritueel, maar meer een punt waar alle energie naar gericht wordt en dat geassocieerd wordt met aarde (Lady Sabrina 2000; 78-80).

Wicca kan aan de hand van de zeven dimensies omschreven worden als een religie waarin de natuur en de daarbij behorende elementen lucht, vuur, water en aarde en het Wiel van het Jaar centraal staat. Wicca erkent geen centrale autoriteit en wordt beoefend in een kleine groep (coven) of solitair. In de bovengenoemde dimensies en verklaringen kunnen de meeste wiccans zich vinden, juist omdat dit erg algemeen is. Er zijn echter veel verschillende stromingen ontstaan sinds de jaren zestig die andere ontwikkelingen hebben doorgemaakt; hier zal ik in de volgende sectie op in gaan.

3.2. Verschillende stromingen

Wicca kent veel verschillende stromingen. Hier zal ik de vier belangrijkste of grootste tradities behandelen: Gardnerian Wicca, Alexandrian Wicca, Dianic Wicca en Eclectic Wicca.

De meeste wiccans zijn ervan overtuigd dat Wicca is begonnen met Gerald Gardner. Gardner raakte gefrustreerd door het christendom en door ceremoniële magie en kwam daardoor op het idee iets nieuws te creëren (Lady Sabrina 2000; 14). In 1951 werd de Engelse *Witchcraft Act* ingetrokken, die de Schotse variant van de *Witchcraft Act* verving: “The new Act by its very existence

redefined starkly what was and was not considered to be humanly possible: it replaced penalties for the actual practice of witchcraft with penalties for the pretence of witchcraft,” (Gibson 2003; 7).

De opheffing van deze wet bracht Gardner ertoe zijn belofte van geheimhouding te verbreken en boeken te publiceren, waardoor de wereld te weten kwam dat hekserij leefde en openlijk geïmplementeerd werd (Lady Sabrina 2000; 14). Gardner's religie wordt Gardnerian Wicca genoemd. De belangrijkste kenmerken naast het vieren van de acht Sabbats zijn: de verering van de Godin en de Gehoornde God, het naakt te werk gaan (*skyclad*), polariteit tussen o.a. man en vrouw en de symbolische seksuele eenheid (Lady Sabrina 2000; 16).

Alexandrian Wicca komt voort uit Gardnerian Wicca en werd in de jaren zestig van de vorige eeuw gesticht door Alex Sanders, die zichzelf tot Koning van de Heksen uitriep (Lady Sabrina 2000; 16). De belangrijkste kenmerken van Alexandrian Wicca zijn: de focus op training, het gebruik van de Kabbala en het gebruik van Enochian; de magische taal van engelen (Lady Sabrina 2000; 16). De Alexandrian wiccans werken ook vaak naakt en vieren ook de acht Sabbats.

Dianic Wicca is ook in de jaren zestig van de vorige eeuw ontstaan, maar opgericht door Morgan McFarland en Mark Roberts. Dianic Wicca kent twee stromingen: Old Dianic en de feministische variant. Old Dianic legt vooral de nadruk op de Godin, maar de Gehoornde God wordt erkend als haar wederhelft en de nadruk ligt op het terugwinnen van vrouwelijke kracht (Lady Sabrina 2000; 17). De feministische variant van Dianic Wicca laat alleen vrouwen toe (covens hebben vaak alleen lesbische deelnemers) en alleen de Godin wordt aanbeden. Deze traditie is minder gestructureerd dan de voorgaande tradities en rituelen zijn vaak spontaner en lossier (Lady Sabrina 2000; 17).

De vierde traditie is Eclectic Wicca. Binnen deze traditie vallen groepen en individuen die niet één traditie volgen, maar diverse elementen van de verschillende tradities samenvoegen in hun geloof. Eclectische wiccans gebruiken goden en godinnen van verschillende godenwerelden en richten zich niet op één Godin en één God, en ook symbolen, mythen en rituelen worden aangepast aan de voorkeur van het individu (Lady Sabrina 2000; 17).

3.2.1 De Oude Religie

Een traditie die ook van belang is voor dit onderzoek is de Oude Religie. De term wordt op verschillende manieren gebruikt: aan de ene kant als synoniem voor Wicca (Lewis 1996; 270) en aan de andere kant om een traditie binnen Wicca aan te geven waarvan de aanhangers geloven dat zij in een continue lijn staan met voorchristelijke tradities. “While Adler noted that many Wiccans and other Pagans have changed their views regarding the historical authenticity of their spiritual traditions, it should be noted that this subject remains a touchy issue for some Wiccan

denominations within Paganism. Some practitioners still believe that they are practicing the Old Religion as it existed in premodern times and has been handed down through initiatory lineage” (Lewis 1996; 46).

Deze traditie staat los van de Wicca tradities die hierboven zijn vermeld en die vaak erkennen dat zij onderdeel zijn van een nieuwe religie. De Oude Religie wordt vaak door *hereditary* wiccans of erfelijke wiccans gepraktiseerd; *Hereditary Wicca* wordt in een familie gepraktiseerd die gelooft dat er tussen hun traditie en de voorchristelijke tradities (vanaf het begin der tijden) een continuïteit bestaat (Lady Sabrina 2000; 18). “Those who adhered to the theory of its existence believed that the Christian authorities who controlled Europe during the Medieval and Early Modern periods actively attempted to suppress this rival faith, declaring it to be Devil-worship and executing many of its followers, but that it survived, predominantly in rural areas, where being concerned with the fertility of the earth it offered a more practical and relevant alternative to Christianity” (White 2016; 13). Tijdens de opkomst van Wicca was dit geloof in de overleving van paganisme wijd verspreid, maar na nader onderzoek werd deze opvatting steeds meer in twijfel getrokken (White 2016; 13).

De Britse antropologe en egyptologe Margaret Murray (1863-1963) claimde dat zij het bestaan van een voorchristelijke religie had ontdekt die zij de “*ancient religion of Western Europe*” noemde (Lewis 1996; 44). Zij is hierdoor een van de belangrijkste wetenschappers die de continuïteit tussen Wicca en voorchristelijke tradities probeerde aan te tonen. De opvatting dat Wicca een eeuwenoude traditie is wordt vaak de Mythe van Wicca genoemd. De volgende passage is een versie van de Mythe van Wicca zoals Margot Adler deze presenteerde:

Witchcraft is a religion that dates back to Palaeolithic times to the worship of the god of the hunt and the goddess of fertility. One can see remnants of it in cave paintings and in the figurines of goddesses that are many thousands of years old. This early religion was universal. The names changed from place to place but the basic deities were the same. When Christianity came to Europe, its inroads were slow. Kings and nobles were converted first, but many folk continued to worship both religions. Dwellers in rural areas, the Pagans and “Heathens,” kept the old ways. Churches were built on the sacred sites of the Old Religion. The names of the festivals were changed but the dates were kept. The old rites continued in folk festivals, and for many centuries Christian policy was one of slow co-option. During the times of persecution the Church took the god of the Old religion and – as is the habit witch conquerors – turned them into the Christian devil. The Old Religion was forced underground, its only records set forth, in distorted form, by its enemies. Small

families kept the religion alive and, in 1951, after the Witchcraft Laws in England were repealed, it began to surface again (Lewis 1996; 44).

De Oude Religie wordt tegenwoordig dus door velen als de Mythe van Wicca gezien; zij die de bovenstaande passage als mythe zien, erkennen Wicca als een *invented tradition* en zien geen continuïteit tussen Wicca en voorchristelijke tradities op de manier waarop de erfelijke heksen dit zien.

Toch wordt deze traditie nog gepraktiseerd door erfelijke wiccans, die in een heksenfamilie worden geboren en geloven dat er een continuïteit bestaat tussen de Oude Religie (of Hereditary Wicca) en de religie uit het begin der tijden. Door de manier waarop mijn respondenten over deze mensen praten, kreeg ik ten eerste het idee dat er maar heel weinig zijn; en ten tweede dat zij min of meer op hen neer kijken, omdat zij zo zeer bezig zijn met het bevestigen van de historische echtheid van hun religie en minder met de authenticiteit van het zelf. Bij deze stroming past de eerste opvatting van authenticiteit het beste: het zoeken naar historische echtheid van de traditie. De andere stromingen behoren meer tot de tweede opvatting van authenticiteit, die de nadruk legt op de authenticiteit van het zelf.

3.2.2 Voorchristelijke tradities

Rituelen, gebruiken en geloofsovertuigingen binnen wiccan tradities zijn gebaseerd op tal van verschillende voorchristelijke tradities. De belangrijkste tradities zijn de Keltische tradities (het druïdisme met name) en de Griekse en Romeinse tradities.

Het Wiel van het Jaar en het belang van de vier elementen lucht, water, vuur en aarde komen grotendeels af van het druïdisme (Lady Sabrina 2000; 36). Vier Sabbats hebben dezelfde naam als nu (Yule, Beltane, Lughnassadh en Samhain), maar de vier andere Sabbats heetten anders dan nu: Bridget's Fire, Hertha's Day, Letha en Hellith's Day (Knight 2001; 129) worden nu Mabon, Imbolc, Ostara en Midsummer. Hoewel de namen anders zijn, is de betekenis in principe hetzelfde.

De druïden waren Keltische priesters, profeten, waarzeggers en magiërs en de Keltische stammen kenden veel verschillende goden en godinnen (Greenwood 2013; 20). Het druïdisme was vooral een orale traditie en het begrijpen van de cycli en progressies van het leven stond centraal in de leer (Knight 2001; 23). Het Wiel van het Jaar bepaalde het jaar van de druïden en daardoor was het verloop van de zon en de seizoenen belangrijk. De Keltische goden Cerunnos (de Gehoornde God) en Lugh (de god van het licht) zijn onder andere belangrijk in de meeste wiccan tradities (Lady Sabrina 2000; 46-47).

Wicca is echter niet alleen op het druïdisme gebaseerd; de Romeinse, Griekse en Egyptische tradities spelen ook een belangrijke rol in het leven van wiccans, maar wel op een ander niveau dan het druïdisme. Waar de wiccans de basis van het jaar en de belangrijkste feestdagen hebben overgenomen, zijn van de Griekse, Romeinse en Egyptische tradities vooral goden en godinnen overgenomen: de Griekse god van het licht Apollo, de Griekse Gehoornde God Dionysus, de Romeinse Gehoornde God Faunus en de Romeinse Sol zijn de belangrijkste Griekse en Romeinse goden in Wicca; de Romeinse maangodin Diana, de Griekse moeder van de aarde Demeter en de Griekse drievoudige maangodin Hecate zijn de belangrijkste Griekse en Romeinse godinnen in Wicca en ook de Egyptische goden en godinnen zoals Ra en Isis spelen een rol in de wiccan tradities (Lady Sabrina 2000; 46-47).

De twee belangrijkste goden in de Wicca zijn de Gehoornde God en de Moeder Godin; ook wel simpelweg de God en Godin genoemd. Margaret Murray beweert dat de aanbedding en verering van de Gehoornde God tot in de paleolithische periode terug te vinden is en dat pas in de periode van de opkomst van het christendom deze God als de duivel werd neergezet (Murray 2001; 2). Deze twee goden worden als ooit universeel aanbeden gezien en kunnen niet worden ingedeeld bij één specifieke traditie. De aanbedding van de Gehoornde God sinds de paleolithische periode roept echter veel (historische en archeologische) twijfels op.

3.2.3 *Wicca in Nederland*

Dankzij de openheid en vriendelijkheid van de personen op Facebook en de personen die ik persoonlijk heb gesproken, heb ik meer inzicht gekregen in hoe Wicca zich in Nederland uit. Er zijn ontzettend veel solitaire wiccans, maar ook veel covens en groepen en iedereen staat op een bepaalde manier – online of in het ‘echte’ leven – met elkaar in contact.

Voor solitaire wiccans is het contact dat men heeft veel kleiner (de naam geeft dit al aan), maar niemand kan Wicca alleen beoefenen zonder hulp. Vandaar dat men vaak ziet dat solitaire wiccans bijvoorbeeld lid zijn van een Facebook-groep of op een andere manier hun ideeën en eventuele moeilijkheden kunnen delen.

Veel covens komen op wekelijkse basis bij elkaar, hoewel dit verschilt per traditie en zelfs per coven binnen een traditie. Covens bestaan doorgaans uit maximaal dertien personen, dus het contact dat men daar heeft is erg intiem, persoonlijk en kleinschalig. Compleet anders dan een pinksterkerkbijeenkomst waar honderden gelovigen in de zaal zitten, volgens één van de wiccans die ik sprak.

Hoewel veel van de kenmerken en elementen die in de voorgaande secties zijn genoemd overeenkomen met de geloofsovertuigingen van de personen waar ik contact mee had, zijn er ook

veel verschillen. Wicca is zo ingericht dat het overgrote deel van de religie wordt ingevuld door het individu zelf. Dit zorgt voor een enorm scala aan verschillende invullingen en vormen. Hoewel Wicca is in te delen in verschillende soorten stromingen, omvat dit bij lange na niet de diversiteit van deze religie.

De basiskenmerken zijn voor de meeste tradities en personen waarmee ik contact heb gehad wel hetzelfde (de viering van de acht jaarfeesten, de seizoenen en het algemene respect voor de natuur). Maar iedereen geeft hier zijn eigen invulling aan. Het is dan ook lastig om Wicca in Nederland (of in welk ander land dan ook) sluitend te definiëren; er zijn teveel verschillende opvattingen, interpretaties, invullingen en associaties om één geheel te vormen. Zelfs binnen covens zie je dat er meningsverschillen en dergelijke zijn. Michiel gaf aan dat iedereen in zijn coven nagenoeg dezelfde geloofsopvattingen heeft, maar dat iedereen rituelen bijvoorbeeld anders interpreteert.

Ik denk dat deze diversiteit aan interpretaties etc. niet uniek is voor Wicca, maar dat alle religies divers zijn en interpretatiedebatten hebben. Wat bij Wicca wel opvalt is dat het individuele zelf centraal staat, waar in andere religies een god of meerdere goden en de relatie tussen god en individu centraal staan. Hoewel Wicca ook veel goden kent, hebben de goden een minder grote rol en hebben zij minder autoriteit dan in andere religies. De grootste autoriteit voor wiccans is het zelf.

HOOFDSTUK 4: DE KWESTIE VAN TRADITIE, AUTHENTICITEIT EN HET ZELF

In dit hoofdstuk zal ik ten eerste ingaan op het debat tussen academici die Wicca als eeuwenoude religie classificeren en academici die Wicca als *invented tradition* classificeren. Ik zal beginnen met de redentatie die academici die Wicca als eeuwenoude religie classificeren geven en zal vervolgens ingaan op de kritiek die hierop wordt gegeven door de tegenstanders van deze opvatting. Uit dit debat zal de verschuiving blijken van het begrip *invented tradition* naar een meer flexibelere opvatting van traditie als symbolische constructie. Dit – en de verschuiving van een historische opvatting van authenticiteit naar een authenticiteit van het zelf – zal in de derde sectie van dit hoofdstuk worden behandeld. Ten slotte zal ik met behulp van de gesprekken die ik met wiccans heb gevoerd aantonen hoe traditie, authenticiteit en het zelf een rol speelt in de wiccan geloofsbelevens.

4.1 Wicca als eeuwenoude religie

Margaret Murray is een van de bekendste academici die de opvatting van Wicca als eeuwenoude religie steunt en de continuïteit tussen voorchristelijke religies en Wicca erkent: “The student of early religion begins his subject in the early Bronze-age of the Near East and totally ignores Western Europe in the Stone-ages; he ends his study with the introduction of Christianity, as the study of that religion is known as Theology. There is, however, a continuity of belief and ritual which can be traced from the Palaeolithic period down to modern times” (Murray 2001; 2).

Dit is de kern van het idee van Wicca als eeuwenoude religie. Sommige academici en wiccans zijn ervan overtuigd dat er een continuïteit bestaat tussen de magie in paleolithicum (vanaf ongeveer 2,5 miljoen tot 12.500 jaar geleden) en Wicca als de magie in de moderne samenleving. De Mythe van Wicca die in het vorige hoofdstuk aan bod is gekomen, vat kort het geloof in de continuïteit met voorchristelijke tradities samen.

Om te begrijpen waar de opvatting van Wicca als eeuwenoude religie vandaan komt, moeten we terug naar de negentiende eeuw. In het begin van de negentiende eeuw waren er drie gangbare benaderingen die de heksenvervolgingen van een paar eeuwen daarvoor verklaarden: de christelijke (religieuze) benadering (heksen bestonden en hadden een verbond met de duivel), de psychologische benadering (heksen bestonden niet en alles was een doorgedraaid verzinsel van geestelijken) en de sociologische benadering (vervolgingen waren een manier om de macht van de kerk te versterken en de boeren te onderdrukken) (Crowley 1998; 29-30). Karl Ernst Jarcke kwam in

1828 met een nieuwe theorie; hekserij was een religie en een overblijfsel van de Oude Religie van Europa: het was het inheemse paganisme (Crowley 1998; 30). Jarcke was de eerste moderne geleerde die de theorie van heksen als paganisten naar voren bracht en niet veel later kwamen ook andere geleerden met argumenten om deze theorie te ondersteunen. Een opvatting van hekserij als eeuwenoude religie is in de academische wereld dus relatief recent.

Argumenten die aantonen dat er een continuïteit bestaat tussen de religie in de steentijd en moderne Wicca zijn schaars en weinig overtuigend. Een veel voorkomend argument om de continuïteit tussen de magie in de steentijd en in de moderne tijd aan te tonen is een afbeelding in een grot in Ariège, Frankrijk:

The figure is that of a man clothed in the skin of a stag and wearing on his head the antlers of a stag. The hide of the animal covers the whole of the man's body, the hands and feet are drawn as though seen through a transparent material; thus conveying to the spectator the information that the figure is a disguised human being. The face is bearded, the eyes large and round, but there is some doubt whether the artist intended to represent the man-animal with a mask or with the face uncovered. (...) It seems evident from the relative position of all the figures that the man is dominant and that he is in the act of performing some ceremony in which the animals are concerned (Murray 2001; 6).

Er wordt aangenomen dat de man met de herten huid en hertengewei de Gehoornde God voorstelt, omdat hij in het moeilijkst bereikbare gedeelte van de grot is geschilderd, wat een teken zou zijn van heiligheid (Murray 2001; 6). De redeneerlijn die de continuïteit moet aan tonen is de volgende: in de steentijd waren schilderijen van een gehoornde man wijdverbreid en nu, in de moderne Wicca, wordt de Gehoornde God nog steeds vereerd (Murray 2001; 7). Dit argument toont voor de aanhangers van het idee van Wicca als eeuwenoude religie aan dat Wicca haar wortels in de steentijd heeft en dus eeuwenoud is. Maar de *continuïteit* wordt hiermee niet aangetoond; er wordt geen bewijs of argument geleverd dat de Gehoornde God in de Romeinse tijd of de middeleeuwen of de Renaissance aanwezig was. Toch gaat men – niet alleen op basis van dit argument – er vanuit dat er een continuïteit bestaat.

Zoals al eerder is vermeld geloofde Gerald Gardner dat Wicca een eeuwenoude religie zou zijn: "When I first began to write about witchcraft I realised that it seemed to be a Stone Age cult which began by practising hunting magic, and had found that the magic which would affect animals could be used to affect human beings, and to attempt to cause events to occur. I realised that the practice of magic had become a cult, which later grew into a religion" (Gardner 2004; 30). Ook

Gardner leverde geen duidelijke aanwijzingen voor zijn argument dat hekserij een cult uit de steentijd zou zijn. Hoewel de argumenten van onder andere Murray en Gardner aannemelijk klinken, wordt er geen hard bewijs geleverd dat er daadwerkelijk sprake is van een continuïteit.

4.2 Wicca als *invented tradition*

In hoofdstuk 1 – in het theoretisch kader – ben ik ingegaan op het begrip *invented tradition*. In het kort houdt het met betrekking tot Wicca in dat men ervan overtuigd is dat Wicca is ‘uitgevonden’ in de jaren '50 door één persoon: Gerald Gardner. Hij heeft verschillende soorten van hekserij gecombineerd en vervolgens min of meer naar buiten gebracht onder de naam ‘Wicca’. Het grootste gedeelte van de Wicca-gemeenschap is het ermee eens dat Wicca een *invented tradition* is, en heeft er dus geen moeite mee dat ze in historisch opzicht niet authentiek is.

Toen ik net begon met het literatuuronderzoek had ik sterk het idee dat vooral academici achter het idee van Wicca als *invented tradition* stonden, maar na verloop van tijd kwam ik er achter dat veel wiccans dit idee ook steunen. Gardner zelf verklaarde echter dat Wicca in het geheim had overleefd tot aan twintigste eeuw. Hij richtte de aandacht van het publiek op het feit dat de religie en haar rituelen en geloofsovertuigingen continu hebben bestaan (Hutton 2000; 104). Ironisch genoeg geloofde Gardner dus dat er een continuïteit bestaat tussen zijn religie en de religie uit de steentijd, maar geloven de meeste hedendaagse wiccans dat Gardners religie een *invented tradition* is.

Hoewel Gardner zelf geloofde dat de religie die hij openbaar heeft gemaakt eeuwenoud was¹², denken veel academici en wiccans daar dus anders over. Historicus Ronald Hutton legt in zijn artikel “Paganism and Polemic: The Debate over the Origins of Modern Pagan Witchcraft” (2000) het debat bloot over de wortels van moderne hekserij, zoals de titel duidelijk maakt. Hij neemt telkens een argument of voorbeeld van academici die achter het idee van Wicca als eeuwenoude religie staan en haalt dit onderuit met zijn eigen argumenten. Hij gaat in op de drie grootste kwesties die academici vaak aanhalen om te bewijzen dat Wicca een eeuwenoude religie zou zijn: het oude paganisme, de vroegmoderne heksenvervolgingen en de moderne hekserij (Hutton 2000; 104). Volgens Hutton proberen verschillende academici met behulp van de volgende drie kwesties aan te tonen hoe nauw het oude paganisme en Wicca gerelateerd zijn: de aanroeping van godheden in de aanbieder, duotheïsme en rituele naaktheid (Hutton 2000; 106). Deze drie elementen komen inderdaad terug in Wicca, maar – zegt Hutton – er zijn teveel verschillen en te weinig bewijs, waardoor het niet aannemelijk is dat Wicca direct van het oude paganisme afstamt.

¹² Nogmaals: over de opvatting of Gardner de religie echt naar buiten heeft gebracht, valt te twisten door de grote geheimhouding die binnen Wicca van belang is.

Toen ik aan de respondenten vroeg of zij Wicca als een moderne religie zagen of als een voortzetting van christelijke tradities, gaven de meesten het antwoord dat zij Wicca zagen als een moderne religie met voorchristelijke elementen. Slechts een van de negen respondenten die de vragenlijst hadden ingevuld, had geantwoord dat de religie een voortzetting is van voorchristelijke tradities en dat er een continuïteit bestaat tussen voorchristelijke tradities en moderne Wicca. Wat opvalt is dat de meeste respondenten aangaven dat het niet zo veel uitmaakt. Het gaat om wat men ermee doet, dat is het belangrijkste. De respondenten moesten ook goed nadenken toen ik hen deze vraag stelde. Men zou dus kunnen concluderen dat wiccans zich niet bezighouden met hun wortels en het debat of Wicca een *invented tradition* is of een eeuwenoude religie; het gaat om de intentie waarmee men rituelen uitvoert of feestdagen viert, niet om het feit of het ritueel of de feestdag in historische zin “authentiek” is of niet.

Wicca wordt door academici als *invented tradition* gezien, omdat er gebrek is aan bewijs om aan te tonen dat Wicca een eeuwenoude religie is en omdat de argumenten van de academici die Wicca als eeuwenoude religie zien – zoals Murray – daardoor niet sterk genoeg zijn. De academici die Wicca als *invented tradition* zien komen zelf met – volgens hen – sterke argumenten die aantonen dat er voor Gardner geen sprake was van Wicca en dat daarom Gardner de religie heeft gesticht. In de academische wereld blijft de discussie een rol spelen en men zou kunnen denken dat deze discussie daardoor ook erg speelt onder de wiccans zelf. Maar naar aanleiding van mijn gesprekken met wiccans kan ik concluderen dat wiccans – in Nederland – helemaal niet bezig zijn met de wortels van hun religie. Veel respondenten zien Wicca als een moderne religie met voorchristelijke elementen en niet als een voorchristelijke religie met moderne elementen. Ook zij baseren dit deels op het feit dat er geen bewijs is dat Wicca een eeuwenoude religie is.

Ik merkte dat men moeite had met het formuleren van een antwoord op de vraag waarom Wicca geen eeuwenoude religie is, waaruit blijkt dat men zich niet bezig houdt met de wortels van hun religie. Ik kreeg veel te horen dat het niet uitmaakt, omdat het gaat om wat men doet met zogenaamd voorchristelijke informatie. De intentie van rituelen bijvoorbeeld doet er veel meer toe dan de geschiedenis van dat ritueel. Of een bepaald ritueel nu door de prehistorische mens, door de Grieken of door een modern individu is bedacht of uitgevonden, maakt niet uit. Een van de respondenten vergeleek deze houding met de christelijke rituelen: “Natuurlijk is de intentie van het uitvoeren van de eucharistie of zo belangrijk, maar de geschiedenis die erachter zit telt ook mee. Jezus is aan het kruis genageld en dat herdenken zij. In Wicca werkt dat niet zo. Je voert een ritueel uit voor jezelf en niet voor God of zo om je te onderwerpen aan hem. Je doet het voor jezelf.” Hieruit blijkt wederom dat wiccans een grote nadruk leggen op het zelf en de ontwikkeling van het zelf.

De laatste tijd is de intensiteit van het debat tussen academici die het idee van Wicca als eeuwenoude religie steunen en academici die het idee van Wicca als *invented tradition* steunen afgenomen. De meeste wiccans hielden zich niet bezig met dit debat; slechts het kleine gedeelte dat de Oude Religie aanhangt houdt zich waarschijnlijk bezig met het onderbouwen van de historische echtheid van Wicca. Hier ga ik in de volgende sectie op in: wat is het belang van traditie en authenticiteit in Wicca?

4.3 Traditie en authenticiteit

Waarom wordt Wicca als *invented tradition* gezien door zowel academici als wiccans? Het antwoord op deze vraag is vrij makkelijk: er is niet genoeg bewijs dat het anders zou zijn. Gerald Gardner heeft Wicca samengesteld of uitgevonden in de jaren '50 volgens de academici en wiccans die het idee van Wicca als *invented tradition* ondersteunen. Zij zien het idee van Wicca als eeuwenoude religie als een mythe. Door de opkomst van de New Age beweging en de groeiende interesse in spiritualiteit en het opzoek gaan naar jezelf redeneert men dat Wicca hieruit voort is gekomen. Men zou kunnen zeggen dat dit een pragmatische benadering is.

Toen ik mijn respondenten vroeg welke waarde zij hechtten aan de aanwezigheid van voorchristelijke tradities in Wicca kreeg ik vaak hetzelfde antwoord, namelijk: belangrijk, maar het gaat erom wat we er nu mee doen. Sommigen zijn van mening dat er meer of zuiverdere voorchristelijke elementen in Wicca moeten komen, anderen vinden dat het goed is zo, maar dat de informatie die als voorchristelijk wordt gezien wel met een korreltje zout genomen moet worden. Uit deze houding blijkt dat het de mensen niet zo veel uitmaakt of de religie eeuwenoud is of niet, daar zijn ze niet zo mee bezig. Het gaat er om hoe men er mee omgaat.

Het gebrek aan bewijs voor de continuïteit tussen de steentijd en de moderne Wicca, lijkt mensen niet uit te maken. Zoals ik al eerder heb aangegeven maakt het grootste deel van de wiccans zich geen zorgen over de wortels van hun religie en maakt het ze ook niet uit of hun religie zestig jaar of zestigduizend jaar oud is bij wijze van spreken. De twee begrippen traditie en authenticiteit staan min of meer tegenover elkaar; enerzijds is er sprake van traditie: of men nu gelooft dat Wicca een *invented tradition* is of een eeuwenoude religie, het zijn allebei tradities. In de nauwe zin van het woord – dat ik de eerste opvatting heb genoemd – zien we dat een traditie een overgeleverd, continu lichaam van gebruiken en geloofsovertuigingen is.¹³ In dat geval zou alleen de stroming binnen Wicca die Wicca als eeuwenoud erkend een traditie zijn: de Oude Religie. Maar wat we bij Handler en Linnekin zien, is dat zij streven naar een nieuwe definitie van traditie: namelijk traditie als

¹³ Zie het theoretisch kader in hoofdstuk 1.

een symbolische constructie. Op basis van deze invulling is daadwerkelijke maakt continuïteit of historische authenticiteit niet uit.

Anderzijds is er sprake van authenticiteit van Wicca: in de eerste opvatting draait het om het historisch echt zijn van Wicca. De grootste stroming die zich met de historische echtheid van Wicca bezig houdt, is de Oude Religie volgens mijn respondenten. Respondenten die menen dat Wicca een *invented tradition* is, vonden dat de mensen die geloven dat Wicca een eeuwenoude religie is te veel op zoek zijn naar erkenning, naar echtheid, naar authenticiteit, omdat zij hun religie proberen te bevestigen door opzoek te gaan naar historische echtheid. Zij vinden dat dit niet nodig moet zijn, omdat de echtheid – de authenticiteit – in jezelf zit. De veel genoemde zin “Het gaat erom wat je er nu mee doet” geeft hun houding goed weer. Ik heb niet met wiccans gesproken die geloven dat Wicca een eeuwenoude traditie is, waardoor ik geen meningen van deze wiccans kan voorleggen. Toch zegt deze manier van praten over andere wiccans iets over de instelling van de respondenten. Zij hebben het idee dat wiccans die geloven dat Wicca een eeuwenoude religie is het doel van Wicca een beetje uit het oog zijn verloren; namelijk het ontwikkelen van het zelf. Omdat zij alleen maar bezig zijn met het authenticeren van hun religie, vergeten zij de zoektocht naar authenticiteit van het zelf. De tweede opvatting van authenticiteit past beter bij de hedendaagse wiccans die zich richten op het zelf en zich niet per se bezighouden met de echtheid van hun religie.

Het debat over de wortels van Wicca speelt niet meer, maar academici zijn het er nog altijd niet over eens of Wicca een *invented tradition* of een eeuwenoude religie is. Zoals we in het eerste hoofdstuk hebben gezien, bestaat de kloof tussen voor- en tegenstanders van het idee van Wicca als *invented tradition* niet meer; er is een duidelijke verschuiving van het begrip van authenticiteit als echtheid naar authenticiteit van het zelf en ook de veranderende definitie van ‘traditie’ draagt bij aan het feit dat deze kloof is weggevaagd.

Kortom: voor de wiccans zelf maakt het niet uit of hun religie als *invented tradition* wordt gezien of als eeuwenoude religie en dit is erg interessant. Het feit dat een traditie door mensen is gemaakt doet niets af aan het belang dat mensen eraan hechten. Toen ik aan mijn respondenten vroeg hoe zij tegenover die discussie stonden, waren ze min of meer onverschillig. Zij zijn er niet mee bezig en om af te sluiten met de ondertussen welbekende zin: Het maakt niet uit of het eeuwenoud is of niet, het gaat erom wat men er nu mee doet. In de volgende sectie ga ik hier wat dieper op in.

4.4 De relatie tussen Wicca en voorchristelijke tradities

In deze sectie zal ik uitgaan van wat de meerderheid (van mijn respondenten, maar ook in het algemeen) denkt, namelijk dat Wicca een *invented tradition* is. Hoewel zij niet erkennen dat Wicca haar wortels in de steentijd heeft, geloven zij wel dat Wicca voortbouwt op voorchristelijke tradities.

Veel respondenten gaven aan dat zij Wicca zien als een moderne religie met (aangepaste) voorchristelijke elementen (zie appendix). Eén van mijn respondenten gaf in de vragenlijst mooi weer hoe hij de relatie tussen Wicca en de voorchristelijke tradities ziet:

Er zitten enkele voorchristelijke elementen in [Wicca], maar die beperken zich tot oude goden/godinnennamen die aan de Wicca god en godin worden gegeven. Enkele symbolen, maar dan samengeraapt uit een mix van culturen en plaatsen over de hele wereld. Het belangrijkste wat je voorchristelijk zou kunnen noemen is het leven met het land en met de seizoenen en het vieren van de feesten die daarbij horen. Het voorchristelijke geloof was niet een en al hekserij. Dat was voor een selecte groep van soms geleerde magiërs en soms teruggetrokken oude dametjes die met kruiden rommelden. Dit hangt af van waar ter wereld je kijkt overigens. Het gros van het pagan geloof uitte zich echter in de wereld van de hardwerkende landbouwer die goden aanbad die daarmee geassocieerd werden. Het ging om een goede oogst, voorspoed voor de gewassen. Het vieren daarvan en dankzeggen daarvoor (zie appendix, vragenlijst 8).

Hij erkent enkele goden en godinnen, symbolen en de manier van leven als voorchristelijk. Andere respondenten denken er ook zo over, hoewel ze niet precies die woorden gebruikten. Olga ziet Wicca als “oude dingen in een nieuw jasje, een soort allegaartje dat Gardner bij elkaar heeft gevoegd met nieuwe namen en doelen,” (zie appendix, vragenlijst 7). Hoewel men zich dus wel bewust is van het feit dat bepaalde symbolen, goden, rituelen en geloofsovertuigingen uit voorchristelijke tradities komen, nemen zij deze informatie met een korreltje zout; zij proberen de continuïteit absoluut niet aan te tonen, maar richten zich op het hier en nu.

Wiccans die menen dat Wicca een *invented tradition* is, geloven dus dat er een relatie is tussen Wicca en voorchristelijke tradities. Hoewel zij deze continuïteit niet direct proberen aan te tonen, erkennen zij wel dat bepaalde elementen uit hun geloof uit de voorchristelijke tradities komen. Bepaalde rituelen, geloofsovertuigingen en symbolen (bijvoorbeeld het gebruik van de athame) worden gezien als voorchristelijk, maar wel aangepast aan de moderne samenleving en het moderne gedachtegoed.

4.5 De zoektocht naar authenticiteit en het zelf

Wiccans die Wicca als eeuwenoude religie zien, zijn – in de ogen van wiccans die Wicca als *invented tradition* zien – veel meer bezig met het authenticeren van hun geloof. Dit moet niet nodig zijn volgens de wiccans die hun geloof als geplaatst in een *invented tradition* zien. Authenticiteit is een

bijverschijnsel van Wicca en niet het doel, volgens Michiel. Hiermee geeft hij – net als John – aan dat er bepaalde elementen in de Wiccan-religie authentiek zijn (zoals de jaarfeesten), maar dat het doel is om jezelf te ontwikkelen en zelf op zoek te gaan. Het doel is niet om rituelen of andere elementen van de religie te authenticeren om zo erkenning te krijgen voor wat je aan het doen bent.

Wiccans die geloven dat Wicca een *invented tradition* is zijn niet bezig met authenticiteit in de eerste opvatting van het woord: of een ritueel of een geloofsovertuiging etc. wel of niet “echt” is. Zij zijn veel meer bezig met een onderdeel van authenticiteit in de tweede opvatting, namelijk de zoektocht naar het zelf. Deze zoektocht is kenmerkend voor New Age bewegingen en speelt een belangrijke rol in Wicca: het individu, het zelf staat centraal.

De zoektocht naar het zelf is een belangrijk onderdeel van de Wiccan-religie en is daarmee dus ook belangrijk voor de geloofsbeleving. Doordat Wicca geen strenge dogma's of regels kent, is er veel ruimte voor het individu om zelf te interpreteren en om zelf op zoek te gaan naar informatie. Een voorbeeld van deze individuele vrijheid is het Boek der Schaduwen. In hoofdstuk drie ben ik hier al kort op ingegaan: het is een belangrijk werkboek waarin wiccans onder andere rituelen, spreuken en regels in opschrijven. Het Boek der Schaduwen wordt vaak met de hand (over)geschreven en door de persoonlijke interpretatie van spreuken en rituelen is elk Boek der Schaduwen uniek en persoonlijk. De nadruk op het zelf en het individu is duidelijk te zien. Een respondent vertelde mij dat men vaak ook rituelen zelf schrijft, iets wat ik in geen enkel boek heb gelezen. Door zelf rituelen te schrijven – wel vaak gebaseerd op een bestaand ritueel of concept – wordt de invloed van het zelf groter. Ook in de algemene jaarfeesten staat het zelf vaak – naast het onderwerp waar het jaarfeest om draait – centraal. Dit zal in hoofdstuk vijf over de Samhain-viering te zien zijn.

Door het zelf schrijven van rituelen wordt de geloofsbeleving erg persoonlijk. Een van de respondenten zei in een gesprek hierop: “Het feit dat onder andere dat kan, geeft aan dat persoonlijke ontwikkeling en het zelf in Wicca erg belangrijk zijn; in de wereldreligies zoals het christendom en de islam is dit ondenkbaar, omdat de leider van de kerk of moskee het voortouw neemt. Omdat wij niet een paus of zo hebben en omdat er ook niet echt sprake is van een leider in een coven, wordt het individu veel meer vrij gelaten. Je moet het min of meer zelf uitzoeken, wel met behulp van goden en de natuur en zo, maar je wordt niet bij de hand gepakt en overal langs geleid, zoals in de kerk.”

Op basis hiervan kan men concluderen dat men de kern van Wicca afpakt als men de invloed van het individu en de zoektocht naar het zelf die daarbij hoort weghaalt uit de religie. Het zelf is een belangrijk onderdeel van de geloofsbeleving, omdat veel rituelen en uiteindelijk het doel van Wicca het zoeken naar jezelf is. Het is een ervaringsreligie, zoals Michiel aangaf. Dit houdt in dat

alle rituelen om het oproepen van ervaring draaien. De geloofsbelevens is daarom ook gericht op ervaring en deze ervaringen doet men op door zich op de zoektocht naar het zelf te richten.

HOOFDSTUK 5: WICCA EN HET ZELF IN DE PRAKTIJK

In dit hoofdstuk zal ik de Samhain-viering die ik heb bijgewoond beschrijven en analyseren met behulp van de termen traditie, authenticiteit en zoektocht naar het zelf. Een van de respondenten wees mij op een Samhain viering die zij samen met een vriendin organiseerde. Samhain is een van de acht jaarfeesten die de rituele kalender van de wiccans en veel andere paganistische tradities bepalen. In het kort draait Samhain om de dood: voorouders en overleden dierbaren worden herinnerd en er wordt nadruk gelegd op een nieuw begin voor jezelf (Samhain is het oud-en-nieuw van de Keltische kalender, zie hoofdstuk drie). Ik zal ten eerste de hele viering beschrijven; vervolgens zal ik de viering bekijken vanuit het perspectief van authenticiteit en het zelf.

Zondag 30 oktober werd in het Koogerpark in Koog aan de Zaan Samhain gevierd. De viering vond plaats in een openbaar park en was dan ook voor iedereen (die zich had aangemeld op Facebook) toegankelijk. Vanaf vier uur was men welkom en langzaamaan werd het steeds drukker. Mensen begroetten elkaar met een lange omhelzing, maar men kende elkaar vaak niet; soms wel van gezicht via Facebook, maar de meesten hadden elkaar nog nooit ontmoet. Toch hing er een familiale, informele sfeer in het paviljoen waar de viering plaatsvond.

Het paviljoen was aan een kant met zwarte doeken afgeschermd; hier stond het grote altaar vol met borden, glazen en verschillende objecten zoals een schedel, blaadjes en kaarsen (zie afbeelding 2). In het midden lagen kleedjes en er stonden kleine kisten met kaarsen op de grond. Iedereen had zelf eten gemaakt en dit meegenomen en het hele podium stond vol met eten.

Voordat de viering echt begon, lieten veel mensen zich “smudgen.” Ik had het nog nooit eerder gezien en had aan een deelnemer gevraagd wat het betekende. Hij vertelde mij dat het een Indiaans reinigingsritueel was om jezelf te zuiveren en om in contact te komen met de geestenwereld. Het contact met voorouders in de geestenwereld is tijdens Samhain erg belangrijk en daarom werd men *gesmudged* voordat de viering begon. Men laat zich zuiveren door (voornamelijk) salie aan te steken en met de rook langs het lichaam te bewegen.

Op een gegeven moment riepen de twee (vrouwelijke) organisatoren van het evenement iedereen bij elkaar om een grote cirkel in het paviljoen te vormen. Er waren zo’n dertig tot veertig mensen – een grote opkomst volgens één van de deelnemers. Toen iedereen in de cirkel stond werden de elementen aangeroepen, waardoor er een “haag” gevormd werd om het paviljoen heen. Een man nam het voortouw en vroeg iedereen de zin “Kom aarde, kom water, kom vuur, kom lucht” telkens te herhalen, steeds luider. De “haag” of cirkel om het paviljoen was nu gevormd en je kon het paviljoen alleen verlaten met een masker op, omdat de doden buiten de haag rondzwierven.

Toen de elementen waren aangeropen en de haag gevormd was, ging iedereen op de grond zitten om te mediteren. Een van de organisatoren begeleidde iedereen in zijn of haar meditatie. Het doel hiervan was om na te denken over het komende jaar, om op jezelf te reflecteren en je te richten op persoonlijke groei. Na de meditatie moest iedereen op een kaartje zijn of haar confrontatie uit de meditatie opschrijven of tekenen. Wat was jouw boodschap, wat is jouw nieuwe voornemen? Tijdens het tekenen en schrijven van de boodschappen was het nog steeds stil; iedereen was in zichzelf gekeerd. Iedereen moest de kaartjes bij zich houden; hier werd later nog iets mee gedaan.



Afbeelding 2 – Altaar voor de voorouders (Menno Stal)¹⁴

Het volgende gedeelte van de viering was niet zozeer gericht op het individu zelf, maar op de overledenen en voorouders van de deelnemers. Men had kaarsjes en een foto of een ander object van een overleden dierbare meegenomen. In kleine groepjes ging men hierover in gesprek. Het werd langzaam steeds donkerder en het enige licht was een vuur buiten het paviljoen en de tientallen kaarsjes op de kleine kistjes (altaartjes) op de grond.

Na het delen van herinneringen en dergelijke ging men over op het offeren aan de voorouders. Iedereen pakte iets van het eten dat hij of zij had meegenomen en liet dit achter op de

¹⁴ Wegens privacy is deze naam veranderd.

grote tafel van afbeelding 2 voor de voorouders. Er werd benadrukt dat men hiermee niet de voorouders zelf eert, maar de herinnering aan de voorouders levend houdt. Ook werd er gevraagd om het eten op een eer- en respectvolle manier te nuttigen als men aan de voorouders had geofferd. Er moest daarom gefluisterd worden om de energie niet te verstoren. Iedereen had de kaartjes met zijn of haar boodschap in een grote ketel gedaan en hier werd vervolgens een soort zegen over uitgesproken.

Nadat iedereen had gegeten deed iedereen zijn of haar masker die men thuis had gemaakt. De maskers verschilden van uiterlijk, omdat iedereen een persoonlijk masker had gemaakt. De een leek op een pestmasker, de ander op een Venetiaans masker. In een processie van licht (kaarsjes) ging men door de haag heen naar het dodenrijk. Men liep een rondje door het park – de dodenwereld – in volledige stilte en toen men terugkwam verzamelde iedereen zich om het vuur, om zijn of haar masker erin te gooien. Er werd een aantal keer “hoera!” geroepen, want ieders gezicht was weer zichtbaar voor iedereen en er is een nieuw jaar begonnen met een nieuw zelf. Er werd een verhaal verteld rond het vuur en daarna spande men een rode draad tussen vijf zwarte draden onder het paviljoen. Dit symboliseerde het idee dat alle levens met elkaar verbonden waren.

Ten slotte mocht iedereen een kaartje met een boodschap (van iemand anders) uit de ketel pakken en daar thuis over nadenken en iets mee doen. De elementen werden weer aangeroepen, maar dan met de zin “Ga weg, aarde, water, vuur, lucht” om zo de haag die ons beschermd van de dodenwereld naar beneden te halen. Toen dat was gedaan werd iedereen bedankt voor zijn aanwezigheid en deelname en was de viering afgelopen.

Het was erg bijzonder om een keer mee te maken en hoewel het een open viering was, heb ik toch het gevoel dat ik een kijkje in de Wicca-wereld heb genomen; en in zekere zin is dat ook zo. Hoewel er niet veel wiccans aanwezig waren bij de viering, maar vooral heksen en andere paganisten en hoewel men toch veel dingen achterhield vanwege geheimhoudingsbeloften, heb ik toch een duidelijk beeld gekregen van hoe een viering in zijn werk gaat. Daarnaast heb ik met een aantal mensen nog gesproken over de dingen die er gebeurden en zij hebben dingen voor mij opgehelderd of toegelicht.

Hoewel de voorouders en andere overleden dierbaren centraal staan in een Samhain-viering, is er veel ruimte voor het individu en het zelf. Dit werd duidelijk tijdens de meditatie. De meditatie bestond uit een soort verhaal, dat als volgt ging¹⁵:

Je loopt door een bos en komt aan op een strand. Aan de overkant zie je een eiland, waar een persoon – jouw gids – op je wacht, maar je kunt niet zien wie het is. Je stapt in de boot

¹⁵ Ik heb de details weggelaten en heb alleen de kern van het verhaal samengevat.

en vaart langzaam naar het eiland. Je weet nog steeds niet wie de persoon is, maar zodra je de overkant heb bereikt, volg je de gids toch door het bos. Op een gegeven moment kom je aan bij een grot. Het is donker, maar je gids leidt je naar een plek met een vuurtje, waarnaast je plaats neemt. Je gids – waarvan je nog steeds niet weet wie het is – neemt plaats tegenover jou. Je wordt gevraagd na te denken over het afgelopen jaar, met je ogen gesloten. Op een gegeven moment open je je ogen en kijkt jezelf aan: de gids ben jij. De nieuwe jij. Jij leidt je zelf door het duister naar het licht en jij bepaalt hoe het komende jaar eruit gaat zien. Je loopt weer uit de grot als de nieuwe jij; je stapt weer in de boot en loopt weer terug waar je vandaan kwam.

Hiermee eindigde de meditatie en moest men opschrijven welke boodschap men van zichzelf had meegekregen in de grot. Dit is een heel duidelijk voorbeeld van hoe belangrijk het zelf is in Wicca. Hoewel de voorouders en overleden dierbaren centraal staan tijdens Samhain, wordt het rationele zelf er duidelijk bij betrokken. Sommige mensen werden door hun zelf op een overleden dierbare gewezen: één man vertelde dat hij zijn zoon – die op jonge leeftijd was overleden – zag als volwassen man toen zijn gids zei dat hij moest nadenken over het afgelopen jaar. De relatie tussen de voorouders en het zelf was tijdens deze viering belangrijk: de herinnering van de voorouders en overleden dierbaren is belangrijk voor de ontwikkeling van het zelf, omdat men niet dezelfde persoon was geweest zonder die voorouders en overleden dierbaren.

De kwestie van traditie en authenticiteit kwam tijdens deze viering niet naar voren. De reden hiervoor is waarschijnlijk het feit dat men zich niet bezighoudt met de wetenschappelijke termen en debatten, voornamelijk niet tijdens een viering. Er werd wel een aantal keer verwezen naar voorchristelijke tradities; bepaalde rituelen die men deed zouden uit de voorchristelijke periode komen bijvoorbeeld. Een tweede reden voor de afwezigheid van de kwestie van traditie en authenticiteit is het feit dat deze twee termen voornamelijk voor Wicca in het algemeen gelden en niet specifiek op een viering toepasbaar zijn. Desondanks speelt het zelf een grote rol in de viering die gefocust is op de voorouders en overleden dierbaren.

CONCLUSIE

In eerste instantie was mijn onderzoeksvraag: *Hoe proberen hedendaagse wiccans de continuïteit met voorchristelijke tradities aan te tonen en in hoeverre is dit relevant voor hun geloofsbeleving?* Zoals ik in de introductie al aangaf, bleek deze onderzoeksvraag niet relevant te zijn, zoals ik in deze scriptie heb laten zien. De meeste wiccans zien Wicca namelijk als *invented tradition* en zij zijn niet bezig met het bevestigen van de historische echtheid van hun geloof. Zij zijn veel meer bezig met de authenticiteit van het zelf. Tegen deze achtergrond heb ik de volgende stelling geponeerd: *Binnen Wicca is er een duidelijke verschuiving zichtbaar van de opvatting van authenticiteit als echtheid naar de opvatting van authenticiteit in het zelf.*

In het theoretisch kader kwam naar voren dat er ten eerste een verschuiving heeft plaatsgevonden in de opvatting van het begrip 'traditie': de term *invented tradition* gaat uit van een uitgevonden traditie die tegenover een echte traditie wordt geplaatst, terwijl de tweede opvatting een traditie als een symbolische constructie ziet. Deze twee opvattingen zijn in verband te brengen met de twee opvattingen van authenticiteit: de eerste opvatting gaat over het historisch echt maken van een traditie; de tweede opvatting gaat over de authenticiteit of echtheid van het zelf.

Hoewel de term *invented tradition* nog wordt gebruikt, is de theorie die erachter zit en de erbij horende opvatting van authenticiteit minder in gebruik geraakt. Tradities worden tegenwoordig niet meer zomaar als echt of onecht gemarkeerd, maar men gaat veel meer uit van wat de aanhangers van de traditie geloven; de emotionele en ervaringsdimensie spelen hierin een belangrijke rol.

De meeste wiccans menen dat Wicca een *invented tradition* is en zij houden zich niet bezig met de vraag of hun religie eeuwenoud is of niet: het gaat om wat men ermee doet. Zij geloven dat Wicca een moderne religie is met voorchristelijke elementen, maar zijn wel van mening dat de informatie die als voorchristelijk wordt aangenomen met een korreltje zout moet worden genomen, omdat alle rituelen en geloofsopvattingen en dergelijke aan het moderne leven zijn aangepast.

Van de respondenten – die geloven dat Wicca een *invented tradition* is – kreeg ik te horen dat wiccans die geloven dat Wicca een eeuwenoude traditie is te veel bezig zijn met het historisch echt maken van de religie: zij zijn dus veel meer bezig met authenticiteit in de eerste opvatting. Nogmaals, ik heb niet met wiccans gesproken die geloven dat Wicca een eeuwenoude traditie is, dus ik weet niet in hoeverre deze uitspraak waar is. De wiccans die geloven dat Wicca een *invented tradition* is, zijn veel meer bezig met de authenticiteit en het zelf: de tweede opvatting. Het zelf speelt een zeer belangrijke rol in Wicca: rituelen worden zelf geschreven, vieringen zijn bedoeld om

men te laten nadenken over zichzelf en het ontwikkelen van het zelf aan de hand van deze elementen; dit zijn slechts voorbeelden van de invloed van het individu op zijn of haar religie. De kwestie of religie zestig jaar oud is of zestigduizend jaar doet er niet toe. Men leeft in het hier en nu en alles draait om hoe je de informatie die als voorchristelijk wordt erkend gebruikt en hoe je deze inzet om het zelf te ontwikkelen.

In de academische wereld ziet men dus een verschuiving van authenticiteit als iets als historisch echt te labelen, naar een flexibelere opvatting; namelijk dat authenticiteit in het emotionele en het zelf zit en als het ware tot stand moet worden gebracht. Wicca is min of meer met deze verschuiving meegegaan, hoewel er nog wel wiccans zijn die zich bezighouden met de historische echtheid van hun religie. Over het algemeen focussen wiccans zich op de authenticiteit van het zelf en maakt men zich niet druk om de historische echtheid: het gaat erom wat men met de voor voorchristelijk aangenomen informatie doet.

Dit is een erg interessante bevinding, met name omdat ik in het begin er vanuit ging dat wiccans bezig waren met het historische bewijs dat hun religie een eeuwenoude religie is. Het verbaasde mij dat de meeste wiccans geloven dat Wicca in de jaren '50 door Gerald Gardner is gesticht of uitgevonden en dat dat ook helemaal niet erg is. Ik kreeg door hen het idee dat wiccans die geloven dat Wicca een eeuwenoude traditie is te erg hun best doen om historisch bewijs te vinden voor de continuïteit tussen de prehistorie en de moderne tijd. Zij zouden het doel en de kern van Wicca uit het oog zijn verloren: het zelf.

DANKWOORD

Ten slotte wil ik graag de lezer bedanken en wil ik u nog graag wijzen op het feit dat deze scriptie niet zou zijn geworden zoals hij nu is zonder mijn begeleidster Birgit Meyer: jouw kritische feedback en enthousiasme voor mijn onderzoek hebben mij enorm geholpen bij de totstandkoming van deze scriptie! Ook de wiccans die hebben meegewerkt aan het onderzoek en ontzettend veel vragen van mij hebben beantwoord wil ik erg bedanken: ook zonder jullie was ik niet ver gekomen; dank jullie wel!

BIBLIOGRAFIE

- ∞ Bell, Tony. *Wicca Teachings: An Introduction and Practical Guide*. Northumberland: Lapwing Books, 2014.
- ∞ Bloch, Jon P. *New Spirituality, Self, and Belonging: How New Agers and Neo-Pagans Talk about Themselves*. Westport: Praeger Publishers, 1998.
- ∞ Clifton, Chas S. *Her Hidden Children: The Rise of Wicca and Paganism in America*. Oxford: AltaMira Press, 2006.
- ∞ Crowley, Vivianne. "Wicca as Nature Religion," in: *Nature Religion Today: Paganism in the Modern World*. Edinburgh: Edinburgh University Press, 1998.
- ∞ Cunningham, Scott. *Wicca: A Guide for the Solitary Practitioner*. St. Paul: Llewellyn Publications, 2004.
- ∞ Davie, Grace. *The Sociology of Religion: A Critical Agenda*. Londen: Sage Books, 2013.
- ∞ Gardner, Gerald. *The Meaning of Witchcraft*. Boston: Weiser Books, 2004.
- ∞ Gibson, Marion. *Witchcraft and Society in England and America, 1550-1750*. Londen: Continuum 2003.
- ∞ Greenwood, Susan. *Witchcraft: A History*. Wigston: Lorenz Books, 2013.
- ∞ Grimassi, Raven. *Encyclopedia of Wicca and Witchcraft*. St. Paul: Llewellyn Publications, 2003.
- ∞ Guiley, Rosemary. *The Encyclopedia of Witches, Witchcraft and Wicca*. New York: Facts on File, 2008.
- ∞ Handler, Richard & Jocelyn Linnekin. "Tradition, Genuine or Spurious." *Journal of American Folklore* 97 (1984): 273-290.
- ∞ Harskamp, Anton van. *Het Nieuw-Religieuze Verlangen*. Kampen: Uitgeverij Kok, 2000.
- ∞ Heelas, Paul & Linda Woodhead. *The Spiritual Revolution: Why Religion is Giving Way to Spirituality*. Oxford: Blackwell Publishing, 2005.
- ∞ Hobsbawm, Eric & Terence Ranger. *The Invention of Tradition*. Cambridge: Cambridge University Press, 1983.
- ∞ Houtman, Dick. *Op Jacht naar de Werkelijkheid: Dromen over Authenticiteit in een Wereld zonder Fundamenten*. Amsterdam: Pallas Publications, 2008.
- ∞ Hutton, Ronald. "Paganism and Polemic: The Debate over the Origins of Modern Pagan Witchcraft." *Folklore* 111 (2000): 103-117.
- ∞ Kelly, Aidan. *Crafting the Art of Magic*. St. Paul: Llewellyn, 1991.

- ∞ Knight, Sirona. *Exploring Celtic Druidism: Ancient Magick and Rituals for Personal Empowerment*. Franklin Lakes: Career Press, 2001.
- ∞ Lady Sabrina. *Exploring Wicca: The Beliefs, Rites and Rituals of the Wiccan Religion*. Franklin Lakes: Book-mart Press, 2000.
- ∞ Lewis, James R. *Magical Religion and Modern Witchcraft*. Albany: State University of New York Press, 1996.
- ∞ Lewis, James R. & Murphy Pizza. *Handbook of Contemporary Paganism*. Bosten: Brill, 2009.
- ∞ Meyer, Birgit & Matthijs van der Port. *Sense and Essence: Aesthetics of Persuasion in Heritage Politics*. Under review Berghahn, 2016.
- ∞ Murray, Margaret. *The God of the Witches*. Blackmask Online, 2001.
- ∞ Rodrigues, Hillary & John S. Harding. *Introduction to the Study of Religion*. New York: Routledge, 2009.
- ∞ Sabrow M. & A. Saupe. *Historische Authentizität*. Göttingen: Wallstein-Verlag, 2016.
- ∞ Smart, Ninian. *The World's Religions*. Cambridge: Cambridge University Press, 1998.
- ∞ Struyker Boudier, C.E.M. "Authenticiteit als deugd." *Tijdschrift voor filosofie en theologie* 52 (1991): 70-94.
- ∞ Taira, Teemu. "Religion as a Discursive Technique: The Politics of Classifying Wicca." *Journal of Contemporary Religion* 25 (2010): 379-394.
- ∞ Taylor, Charles. *Een Seculiere Tijd*. Vert. Marjolijn Stoltenkamp. Rotterdam: Lemniscaat, 2012.
- ∞ White, Ethan. *Wicca: History, Belief, and Community in Modern Pagan Witchcraft*. Eastbourne: Sussex Academic Press, 2016.
- ∞ <http://paganpath.com/study/library/trads/57-13-principles>, geraadpleegd op 20/10/2016.
- ∞ <http://www.lunadea.nl/>, geraadpleegd op 08/11/2016.

APPENDIX

Vragenlijst 1

Algemeen

1. Wat is uw geslacht: vrouw

Antwoord: Vrouw

2. Wat is uw leeftijd: 27

Antwoord: 27

Wicca

3. Met welke traditie binnen Wicca identificeert u zich?

Antwoord:

Nu niet meer met Wicca, omdat ik Wicca nu als een religie beschouw en ik alleen aan praktische magie doe, niet aan rituelen. Ik geloof niet in goden en gebruik het concept van godheden op geen enkele manier (ook niet metaforisch). Vroeger deed ik Greencraft Wicca.

4. Hoe kreeg u belangstelling voor (deze traditie binnen) Wicca en waarom?

Antwoord: Toen ik 13 was was er een heksenwinkeltje dichtbij. Ik begon de cursussen te kopen en me in te lezen.

5. Welke praktijken en rituelen zijn voor u het belangrijkste?

Antwoord:

Toen vond ik de oefeningen ivm bewustzijnsverruiming (leren 'voelen', 'zien', etc) het interessantste, alsook het doen van magie. (Nu vind ik dat nog steeds)

6. Hoe speelt Wicca een rol in uw dagelijks leven?

Antwoord:

Ik heb een tijdje in een coven gezeten (3 a 4 jaar). Het 'geloof' speelde ook een rol, ik zag de wereld als 'bezield'/enchanted en genoot daar intens van.

7. Gaat u veel om met andere wiccans? Zo ja, hoe uit zich dat?

Antwoord: Ik vond niemand om mijn geloof mee te delen. Na vele jaren zoeken belandde ik eindelijk in een coven. Dat was heel leuk, maar het was eerder een vriendengroep dan iets wat ik echt serieus vond.

Voorchristelijke tradities

Er is een discussie gaande op academisch gebied over de wortels van Wicca. Aan de ene kant staan wetenschappers en wiccans die beweren dat Wicca een "uitgevonden traditie" is en aan de andere

kant beweren zowel wetenschappers als wiccans dat Wicca een eeuwenoude traditie is (volgens hen bestaat er dus een doorgetrokken lijn tussen hedendaagse Wicca en voorchristelijke tradities).

8. Wat is uw kijk op de elementen (zoals rituelen) in Wicca uit voorchristelijke tradities? Ziet u dit als een herleving van de voorchristelijke tradities of als een voortzetting hiervan?

Antwoord: Ik zie het eerder als een herleving, maar zeker met aanpassingen. Ik denk niet dat het mogelijk is om rituelen echt na te doen 'zoals ze toen waren'. Het is altijd onze eigen interpretatie - en fantasie.

9. Ziet u Wicca daarom als een moderne religie met voorchristelijke elementen of als een voortzetting van voorchristelijke tradities?

Antwoord: het eerste

10. In hoeverre vindt u het belangrijk dat er voorchristelijke tradities in Wicca aanwezig zijn en dat deze worden doorgegeven?

Antwoord: Niet erg belangrijk. Natuurlijk vormen sommige systemen, bv. Egyptische magie, een interessant onderdeel van hekserij vandaag. Maar we hebben ook uit de laatste 2000 jaar veel 'alternatieve' en 'occulte'/heidense cultuur om uit te putten. ("tijdens christelijkheid dus, technisch gezien niet "voor-christelijk").

Vragenlijst 2

Algemeen

1. Wat is uw geslacht:

Antwoord: v

2. Wat is uw leeftijd:

Antwoord: 59

Wicca

3. Met welke traditie binnen Wicca identificeert u zich?

Antwoord: Hermetische Traditie (is geen Wicca)

4. Hoe kreeg u belangstelling voor (deze traditie binnen) Wicca en waarom?

Antwoord: Door een radioprogramma heel lang geleden hoorde ik over wicca. Door een tentoonstelling in Den Haag hoorde ik over de Hermetische Traditie. Ik dacht eerst dat dit hetzelfde was, maar dat bleek niet zo te zijn. Deze fout wordt vaak gemaakt, omdat Gardner aan mensen van de Hermetische Traditie advies vroeg toen hij Wicca construeerde.

5. Welke praktijken en rituelen zijn voor u het belangrijkste?

Antwoord: Ik ben het hoofd van een initiërende school en ik vind het opleiden, schrijven, voorlichting geven en lesgeven momenteel het allerbelangrijkst. Qua rituele praktijk vind ik het vertalen van oude rituelen naar de moderne tijd het belangrijkste; onderzoeken hoe ze kunnen worden toegepast, hoe deze rituelen werken en waarom ze zulke fantastische resultaten hebben.

6. Hoe speelt Wicca een rol in uw dagelijks leven?

Antwoord: Ik ben ooit begonnen met veel belangstelling voor Wicca, maar heb gekozen voor de Hermetische Traditie, omdat deze wel een aantoonbare doorgaande lijn in de geschiedenis heeft, en dat heeft Wicca niet. De Hermetische traditie begint waar Wicca op houdt.

7. Gaat u veel om met andere wiccans? Zo ja, hoe uit zich dat?

Antwoord: Vroeger heel veel. Nu veel minder omdat mijn contacten zich verlegd hebben. Er melden zich regelmatig Wicca's aan in mijn school. Mensen die de verdieping op zoeken.

Voorchristelijke tradities

Er is een discussie gaande op academisch gebied over de wortels van Wicca. Aan de ene kant staan wetenschappers en wiccans die beweren dat Wicca een "uitgevonden traditie" is en aan de andere kant beweren zowel wetenschappers als wiccans dat Wicca een eeuwenoude traditie is (volgens hen bestaat er dus een doorgetrokken lijn tussen hedendaagse Wicca en voorchristelijke tradities).

8. Wat is uw kijk op de elementen (zoals rituelen) in Wicca uit voorchristelijke tradities? Ziet u dit als een herleving van de voorchristelijke tradities of als een voortzetting hiervan?

Antwoord: Wicca stamt uit ± 1950 en is een uitgevonden traditie.

9. Ziet u Wicca daarom als een moderne religie met voorchristelijke elementen of als een voortzetting van voorchristelijke tradities?

Antwoord: Ik zie Wicca als een rebellie tegen de christelijke traditie. Dat geldt niet voor de Hermetische Traditie, want die heeft wél die doorgaande lijn en is ook binnen het christelijke geloof door o.a. monniken, priesters, adel en wetenschappers beoefend.

10. In hoeverre vindt u het belangrijk dat er voorchristelijke tradities in Wicca aanwezig zijn en dat deze worden doorgegeven?

Antwoord: Ik vind het belangrijk dat de Antieke Mystериën worden doorgegeven, evenals de authentieke natuurreligies uit deze streken. Ik vind dat die in Wicca niet voldoende aanwezig zijn, hoewel dit door Wicca's vaak beweerd wordt.

Vragenlijst 3 (John)

Algemeen

1. Wat is uw geslacht:

Antwoord: Man

2. Wat is uw leeftijd:

Antwoord: 23

Wicca

3. Met welke traditie binnen Wicca identificeert u zich?

Antwoord: Greencraft Wicca (Vertakking van Alexandrijnse traditie)

4. Hoe kreeg u belangstelling voor (deze traditie binnen) Wicca en waarom?

Antwoord: Wicca is op mijn pad gekomen toen ik als jongere (12, 13) steeds meer en meer interesse kreeg in Fantasy, zowel in boeken als in muziek. Mijn ouders vingen dit signaal op en, zoals toeval dat soms wil, werd mijn moeder uitgenodigd door een goede vriend uit de buurt om eens mee te gaan naar een zogenaamde "Boomwandeling" bij ons in de buurt. Op deze spirituele "Wicca" bijeenkomst (door Greencraft) werd zij geïnspireerd, maar het zou nog jaren duren voordat zij de keuze maakte om zich bij deze groep aan te sluiten. Toen ik 14 was mocht ik voor het eerst mee naar deze boomwandelingen. Uiteindelijk ben ik in het jaar dat ik 18 zou worden uitgenodigd door een Hogepriester om de eerste cursus te beginnen, de "Roedie Cursus".

De boomwandelingen paste enorm in het plaatje dat ik had bij Fantasy. Als kind genoot ik een Katholieke opvoeding, maar toen ik een jaar of 10 was vond ik de kerk eigenlijk niet meer zo heel interessant. Ik ging hoogstens nog eens mee naar de Kerst en Paas mis, maar dat was het ook wel. Ik heb wel nog mijn vormsel gedaan, maar dat had wat mij betreft evengoed een lente feest kunnen zijn. In de boomwandelingen vond ik inspiratie voor de dingen die mij echt bezighielden. Wie ben ik nu eigenlijk? Wat doe ik hier? Om hier bij stil te staan in de openbare natuur, begeleid met mooie verhalen uit oude tijden paste heel goed bij mij!

De eerste lessen van de cursus waren voor mij best moeilijk, ik was nog maar 17 en er werden soms hele ingewikkelde dingen uitgelegd waar ik niet altijd alles van begreep, maar dit gaf ook niet en waar ik misschien niet altijd heel sterk was in het "theoretische gedeelte" vond ik de meditaties wel heel mooi! Hier ervaarde ik juist heel veel!

5. Welke praktijken en rituelen zijn voor u het belangrijkste?

Antwoord: Wicca draait voornamelijk om de seizoenen van het rondwentelende jaar. Het is heerlijk om stil te staan bij het verloop van de seizoenen en de invloed die dit heeft op de mensen. De rituelen (Sabbats), zijn voor mij heel belangrijk. Wat ik daarnaast heel fijn vind is om open in conversatie te gaan over het zingevingsaspect van Wicca, wie zijn wij nu? Waarom zijn wij hier? Wat drijft ons om dagelijks naar school/werk te gaan en waarom geven we hier gehoor aan? Ik vind het heerlijk om zelf rituelen/vieringen en meditaties te schrijven om op die manier mijn visie door te geven, maar ook ter discussie te stellen.

6. Hoe speelt Wicca een rol in uw dagelijks leven?

Antwoord: Ik ben in het dagelijkse “normale” leven niet echt als Wicca te herkennen. Ik draag wel een bepaalde kledingstijl die niet heel gewoontjes is en ik houd de belangen en afspraken binnen de traditie wel in mijn achterhoofd, maar ik ben niet echt iemand die Wicca actief uitdraagt.

Binnen Wicca staat vrijheid en buiten de gevestigde kader denken heel erg centraal. Ik merk ook dat ik zelf graag de gevestigde orde in twijfel trek en daar kritisch naar kan kijken. Waarom accepteren wij bijvoorbeeld dat 1 man trouwt met 1 vrouw en hoezo wordt er zo fel gereageerd op het hebben van een poli-amoureuze relatie? Binnen Wicca kennen we regels, maar in tegenstelling tot veel moderne religies is er niet “een god die goed is” en “een duivel die slecht is”. Hierdoor is ethiek een ingewikkeld onderdeel van de traditie. Er wordt ook geleerd om niet steeds te oordelen en ik denk dat dat een waarde is die de gehele wereld een stukje mooier maakt.

Dingen die ik doe, die (vroeger dan toch) afwijken van “wat anderen doen”, dan denk ik voornamelijk aan het schrijven van de rituelen, mediteren en een intens bewustzijn van de natuur om mij heen. Ik ken ondertussen de theorie en de associaties van de traditie goed uit mijn hoofd en wanneer ik buiten rondloop zie ik dus ook altijd meerdere associaties bij bijvoorbeeld een boom. Een berk is niet meer alleen een boom met een witte stam, maar voor mij is dat ook de Leeuw, de Pionier en het element vuur. Hier sta ik dan ook vaak even bij stil.

7. Gaat u veel om met andere wiccans? Zo ja, hoe uit zich dat?

Antwoord: Binnen de traditie is het van oorsprong VERBODEN om met andere Wiccans om te gaan, je mag elkaars identiteit niet kennen en je neemt daar zelfs andere namen voor aan. Ondertussen ligt dit gelukkig anders (er is ook modernisering aan de gang) en hoewel ik op veel vlakken behoorlijk orthodox ben, kan ik het ook niet laten om contact aan te gaan met andere Wiccans. Binnen onze coven hebben we nagenoeg wekelijks contact (ik ga uit van 3-4x per maand). Daarnaast doe ik nog steeds mee aan de boomwandelingen van onze traditie (1x per maand) en zijn er door het jaar heen 3 evenementen waar heel de traditie bij aanwezig is. Door de weeks heb ik via facebook of whatsapp af en toe contact met covengenoten of andere mensen in de traditie die voor mij belangrijk zijn. Wat ik wel merk en waar ik mijzelf nu ook tegen afzet, is dat Greencraft op een soort van eilandje binnen de tradities leeft. Daarom neem ik nu zelf ook initiatief om contact te zoeken met Wiccans buiten Greencraft (bijvoorbeeld via Facebook of via het PaganMaanCafé) om hun visie te leren kennen.

Voorchristelijke tradities

Er is een discussie gaande op academisch gebied over de wortels van Wicca. Aan de ene kant staan wetenschappers en wiccans die beweren dat Wicca een “uitgevonden traditie” is en aan de andere

kant beweren zowel wetenschappers als wiccans dat Wicca een eeuwenoude traditie is (volgens hen bestaat er dus een doorgetrokken lijn tussen hedendaagse Wicca en voorchristelijke tradities).

8. Wat is uw kijk op de elementen (zoals rituelen) in Wicca uit voorchristelijke tradities? Ziet u dit als een herleving van de voorchristelijke tradities of als een voortzetting hiervan?

Antwoord: Wicca is (net zoals alle godsdiensten) constant in beweging. Per generatie veranderen er aspecten om de traditie nieuw en actief te houden en om aan te sluiten bij de vernieuwde normen en waarden. Ik geloof dat Wicca relatief dichtbij de voorchristelijke tradities ligt, maar dat het een sterk gemoderniseerde en aangepaste vorm heeft in de praktijk. Het is een uitgevonden traditie op basis van oude informatie, waar door de jaren heen ook een boel nieuwe informatie aan is toegevoegd (en nog steeds aan toegevoegd wordt). De rituelen die wij doen zijn gebaseerd op de voorchristelijke jaarfeesten en zijn ook naar mijn inziens logisch te plaatsen op de kalender, maar de uitvoeringen van de rituelen zal heel ver liggen van hoe zij voorchristelijk werden uitgevoerd. Hiervoor is Wicca echt te veel veranderd om naar vergelijkingen te gaan zoeken.

9. Ziet u Wicca daarom als een moderne religie met voorchristelijke elementen of als een voortzetting van voorchristelijke tradities?

Antwoord: Op basis van het bovenstaande is Wicca voor mij een moderne religie met voorchristelijke elementen

10. In hoeverre vindt u het belangrijk dat er voorchristelijke tradities in Wicca aanwezig zijn en dat deze worden doorgegeven?

Antwoord: Ik vind het belangrijk dat de basis van Wicca voorchristelijk blijft en dat de elementen aanwezig blijven zoals ze eens waren. De informatie, sagen en visies, zorgen voor een kritische blik ten aanzien van de door de moderne religies ingerichte samenleving. Vaak bevatten deze verhalen bijvoorbeeld oude waarden die nu nog steeds actueel zijn. Wicca is een traditie die veelal de persoon zelf centraal zet en die probeert om deze als een optimaal middel te laten functioneren. Om dit goed te doen wordt er kennis, ervaring en mysterie gebruikt. De geheimen en kennis worden stukje bij beetje aan de persoon gevoerd in de vorm van ervaringen die afhangen van de graad die de persoon heeft. Dit maakt daarom inwijding ook zo belangrijk!

Vragenlijst 4

Algemeen

1. Wat is uw geslacht:

Antwoord: man

2. Wat is uw leeftijd:

Antwoord: 23 jaar

Wicca

3. Met welke traditie binnen Wicca identificeert u zich?

Antwoord: Greencraft

4. Hoe kreeg u belangstelling voor (deze traditie binnen) Wicca en waarom?

Antwoord: van jongs af aan voel ik de energie van de natuur en via een vriend ben ik bij de Greencraft gekomen. Ik hou er niet van om te volgen en te moeten geloven wat een ander zegt. Hier gaat het om je eigen ervaringen.

5. Welke praktijken en rituelen zijn voor u het belangrijkste?

Antwoord: het werken met de natuur en de jaarfeesten vind ik belangrijk omdat de natuur ons leven geeft en de mensen dat niet begrijpen. Daarom vind ik het belangrijk om iets terug te geven aan de natuur en die ook te eren en te danken voor het leven dat wij mogen ontvangen.

6. Hoe speelt Wicca een rol in uw dagelijks leven?

Antwoord: Wicca is niet een hobby maar een manier van leven. Ik ben een natuurmens en alle dagen ben ik met de natuur bezig. Wicca is in mijn leven en het is deel van mijn leven.

7. Gaat u veel om met andere wiccans? Zo ja, hoe uit zich dat?

Antwoord: we hebben de bijeenkomsten in de coven voor de rituelen en lessen. En daarnaast hebben we de gezamenlijke bijeenkomsten van Greencraft om ervaringen uit te wisselen tussen de covens. En via facebook houden we contact als we elkaar niet zien.

Voorchristelijke tradities

Er is een discussie gaande op academisch gebied over de wortels van Wicca. Aan de ene kant staan wetenschappers en wiccans die beweren dat Wicca een "uitgevonden traditie" is en aan de andere kant beweren zowel wetenschappers als wiccans dat Wicca een eeuwenoude traditie is (volgens hen bestaat er dus een doorgetrokken lijn tussen hedendaagse Wicca en voorchristelijke tradities).

8. Wat is uw kijk op de elementen (zoals rituelen) in Wicca uit voorchristelijke tradities? Ziet u dit als een herleving van de voorchristelijke tradities of als een voortzetting hiervan?

Antwoord: alle twee een beetje. De elementen uit de voorchristelijke tradities zijn niet meer te gebruiken in de huidige tijd dus ze moeten worden aangepast om te passen in deze tijd. Dat wil alleen niet zeggen dat het helemaal nieuw is. De basis is hetzelfde en die leeft door in alles wat we nu doen.

9. Ziet u Wicca daarom als een moderne religie met voorchristelijke elementen of als een voortzetting van voorchristelijke tradities?

Antwoord: ook dit is weer een beetje alle twee. Wicca zoals we die nu kennen is een moderne religie met elementen die horen bij deze tijd, maar de basis komt uit andere tradities. Wicca is niet uit de

lucht komen vallen, maar heeft zijn wortels in de voorchristelijke tradities. En ik vind dat je dat ook moet respecteren en niet moet vergeten.

10. In hoeverre vindt u het belangrijk dat er voorchristelijke tradities in Wicca aanwezig zijn en dat deze worden doorgegeven?

Antwoord: zoals in de vorige vragen gezegd is. Als je het Wicca pad wil belopen begin je in het heden, maar je moet wel weten waar dat pad is begonnen om de ware beleving te ervaren.

Vragenlijst 5 (Michiel)

Algemeen

1. Wat is uw geslacht:

Antwoord: Man

2. Wat is uw leeftijd:

Antwoord: 43 jaar

Wicca

3. Met welke traditie binnen Wicca identificeert u zich?

Antwoord: Keltische (Traditionele) Wicca, genaamd Tuatha de Danann. Zie voor info: www.tuathadedanann.nl

4. Hoe kreeg u belangstelling voor (deze traditie binnen) Wicca en waarom?

Antwoord: Via mijn ouders

5. Welke praktijken en rituelen zijn voor u het belangrijkste?

Antwoord: Ik vier sowieso de seizoenen, maar ook andere belangrijke momenten, zoals een huwelijk (wat wij noemen handfasting).

6. Hoe speelt Wicca een rol in uw dagelijks leven?

Antwoord: Ik neem mijn waarden en wie ik ben overal mee naar toe. Ik geloof niet dat je alleen "spiritueel" dient te zijn tijdens het mediteren.

7. Gaat u veel om met andere wiccans? Zo ja, hoe uit zich dat?

Antwoord: Valt mee. Ik doe samen vieringen en daarbuiten vooral via fora 'contact'. Soms zie ik anderen op festivals.

Voorchristelijke tradities

Er is een discussie gaande op academisch gebied over de wortels van Wicca. Aan de ene kant staan wetenschappers en wiccans die beweren dat Wicca een "uitgevonden traditie" is en aan de andere kant beweren zowel wetenschappers als wiccans dat Wicca een eeuwenoude traditie is (volgens hen bestaat er dus een doorgetrokken lijn tussen hedendaagse Wicca en voorchristelijke tradities).

8. Wat is uw kijk op de elementen (zoals rituelen) in Wicca uit voorchristelijke tradities? Ziet u dit als een herleving van de voorchristelijke tradities of als een voortzetting hiervan?

Antwoord: Ik zie het als beide. Het is nooit helemaal weggeweest. Het is alleen jaren/ eeuwen ondergronds (op kleine schaal) doorgegeven. Tweede helft vorige eeuw zag je een duidelijke "opleving" onder andere door mensen als Gardner, Sanders, maar in de druidische traditie iemand als Nuinn (allen 'opgekomen' in de jaren '50 en bekenden van elkaar). Met de komst van internet zie je een nieuwe golf van opleving, vooral onder pagans en heksen.

9. Ziet u Wicca daarom als een moderne religie met voorchristelijke elementen of als een voortzetting van voorchristelijke tradities?

Antwoord: Ik zie het als een Moderne Religie (met voorchristelijke elementen) in de zin dat de religie meegaat met zijn tijd en niet meer op precies dezelfde manier gevierd wordt als eeuwen geleden (alhoewel veel elementen bewaard zijn gebleven).

10. In hoeverre vindt u het belangrijk dat er voorchristelijke tradities in Wicca aanwezig zijn en dat deze worden doorgegeven?

Antwoord: Ik vind enig historisch besef wel belangrijk. Maar wie (betrouwbaar) kan vertellen welke elementen zijn overgebleven van voorchristelijke tradities, is een wijs persoon ;) Uiteindelijk gaat het erom wat we nu doen. Maar dat we binnen de mogelijkheden ook doorgeven waarom die elementen erin zitten en waar het vandaan komt.

Vragenlijst 6

Algemeen

1. Wat is uw geslacht:

Antwoord: Vrouw

2. Wat is uw leeftijd:

Antwoord: 41

Wicca

3. Met welke traditie binnen Wicca identificeert u zich?

Antwoord: De afgelopen 20 jaar was ik eclecticisch, sinds kort ben ik in opleiding bij een Alexandrian coven

4. Hoe kreeg u belangstelling voor (deze traditie binnen) Wicca en waarom?

Antwoord: Na heel wat jaren in mijn eentje gewerkt te hebben heb ik contact opgenomen met deze coven omdat hun manier van werken en zienswijze aansluit bij mij.

5. Welke praktijken en rituelen zijn voor u het belangrijkste?

Antwoord: Alle rituelen en praktijken zijn even belangrijk voor mij.

6. Hoe speelt Wicca een rol in uw dagelijks leven?

Antwoord: Heks ben je altijd dus in het dagelijks leven is dit ook altijd aanwezig, dankbaarheid tonen voor hetgeen je ontvangt, dat je wakker word etc.

7. Gaat u veel om met andere wiccans? Zo ja, hoe uit zich dat?

Antwoord: Voornamelijk via social media en een enkele keer via de telefoon, in mijn naaste omgeving zijn weinig wiccans.

Voorchristelijke tradities

Er is een discussie gaande op academisch gebied over de wortels van Wicca. Aan de ene kant staan wetenschappers en wiccans die beweren dat Wicca een "uitgevonden traditie" is en aan de andere kant beweren zowel wetenschappers als wiccans dat Wicca een eeuwenoude traditie is (volgens hen bestaat er dus een doorgetrokken lijn tussen hedendaagse Wicca en voorchristelijke tradities).

8. Wat is uw kijk op de elementen (zoals rituelen) in Wicca uit voorchristelijke tradities? Ziet u dit als een herleving van de voorchristelijke tradities of als een voortzetting hiervan?

Antwoord: Ik zie dit zelf als een georganiseerde voortzetting.

9. Ziet u Wicca daarom als een moderne religie met voorchristelijke elementen of als een voortzetting van voorchristelijke tradities?

Antwoord: Voortzetting maar wel met moderne elementen er aan toegevoegd.

10. In hoeverre vindt u het belangrijk dat er voorchristelijke tradities in Wicca aanwezig zijn en dat deze worden doorgegeven?

Antwoord: Ik vind dat zeer belangrijk, deze tradities mogen niet verloren gaan.

Vragenlijst 7 (Olga)

Algemeen

1. Wat is uw geslacht:

Antwoord: Vrouw

2. Wat is uw leeftijd:

Antwoord: 29

Wicca

3. Met welke traditie binnen Wicca identificeert u zich?

Antwoord: Geen, maar als ik *moet* kiezen solitair en eclecticisch

4. Hoe kreeg u belangstelling voor (deze traditie binnen) Wicca en waarom?

Antwoord: Vanuit mijn vorig leven, vanuit de vroege jeugd herinnerd

5. Welke praktijken en rituelen zijn voor u het belangrijkste?

Antwoord: De jaarfeesten, en vereren met Moeder Maan en Vader Zon

6. Hoe speelt Wicca een rol in uw dagelijks leven?

Antwoord: Ik ben best wel... devoot. Ik besteed veel tijd aan bidden e.d.

7. Gaat u veel om met andere wiccans? Zo ja, hoe uit zich dat?

Antwoord: Veel om met Paganisten, ik heb het niet zo op de community van Wicca's

Voorchristelijke tradities

Er is een discussie gaande op academisch gebied over de wortels van Wicca. Aan de ene kant staan wetenschappers en wiccans die beweren dat Wicca een "uitgevonden traditie" is en aan de andere kant beweren zowel wetenschappers als wiccans dat Wicca een eeuwenoude traditie is (volgens hen bestaat er dus een doorgetrokken lijn tussen hedendaagse Wicca en voorchristelijke tradities).

8. Wat is uw kijk op de elementen (zoals rituelen) in Wicca uit voorchristelijke tradities? Ziet u dit als een herleving van de voorchristelijke tradities of als een voortzetting hiervan?

Antwoord: Ik zie het als oude dingen in een nieuw jasje, een soort allegaartje die Gardner bij elkaar heeft gevoegd met nieuwe namen en doelen.

9. Ziet u Wicca daarom als een moderne religie met voorchristelijke elementen of als een voortzetting van voorchristelijke tradities?

Antwoord: Moderne religie met omgevormde voorchristelijke elementen

10. In hoeverre vindt u het belangrijk dat er voorchristelijke tradities in Wicca aanwezig zijn en dat deze worden doorgegeven?

Antwoord: Heel belangrijk, ik ben ook Sjamaniste, en voel mij sterk verbonden met mijn / onze voorouders.

Vragenlijst 8

Algemeen

1. Wat is uw geslacht:

Antwoord: Man

2. Wat is uw leeftijd:

Antwoord: 28

Wicca

3. Met welke traditie binnen Wicca identificeert u zich?

Antwoord: De Alexandrian traditie (door voortkomt uit-, en daardoor veel gelijkenissen vertoont met de Gardneriaanse traditie.

4. Hoe kreeg u belangstelling voor (deze traditie binnen) Wicca en waarom?

Antwoord: Ik kreeg in eerste instantie interesse in hekserij/wicca in het algemeen. Beroepsmatig maar ook vanuit een liefde voor de natuur, graag buiten zijn en een achtergrond van Antroposofische scholing wat toch wat meer met het "heidense" verbonden is. Via internet kwam ik bij een Coven terecht waar ik nu bij zit. Dit Coven hangt de Alexandrian traditie aan. Het gaat mij met name om het basisidee dus een keuze voor een stroming (die weinig onderling verschillen) maakte voor mij minder uit.

5. Welke praktijken en rituelen zijn voor u het belangrijkste?

Antwoord: Rituelen gerelateerd aan de jaarfeesten en volle manen. De hoogtepunten van het Wicca jaar. Vooral de herfst en winterfeesten spreken mij aan.

6. Hoe speelt Wicca een rol in uw dagelijks leven?

Antwoord: Ik lees veel over Wicca, volg braaf mijn lessen en mediteer. Verder praat ik er veel met gelijkgestemden over. Rituelen voer ik enkel uit in coven verband. Thuis ben ik me in het dagelijks leven extra bewust van de cyclus van de natuur. De veranderingen, wat hoort bij welk seizoen en de symbolische betekenis van de verschillende natuurfases.

7. Gaat u veel om met andere wiccans? Zo ja, hoe uit zich dat?

Antwoord: Persoonlijk contact met andere Wicca's heb ik via het coven. Omdat ik nogal ver van mijn coven vandaan woon is dat niet heel vaak. Slechts een aantal keer per jaar op hoogtijdagen. Ik heb verder via internet veel contact met andere Wicca's. Dit overheerst echter niet en beperkt zich tot hooguit een kwartiertje per dag.

Voorchristelijke tradities

Er is een discussie gaande op academisch gebied over de wortels van Wicca. Aan de ene kant staan wetenschappers en wiccans die beweren dat Wicca een "uitgevonden traditie" is en aan de andere kant beweren zowel wetenschappers als wiccans dat Wicca een eeuwenoude traditie is (volgens hen bestaat er dus een doorgetrokken lijn tussen hedendaagse Wicca en voorchristelijke tradities).

8. Wat is uw kijk op de elementen (zoals rituelen) in Wicca uit voorchristelijke tradities? Ziet u dit als een herleving van de voorchristelijke tradities of als een voortzetting hiervan?

Antwoord: Wicca zoals vandaag de dag gebezigd is geen voorchristelijke traditie. Symbolen zijn veelal overgenomen uit een bonte mix van (historische) achtergronden en contexten. De rituelen zijn met name gebaseerd op richtlijnen ontstaan na WOII. Echter zitten er elementen in waarvan men denkt dat deze ooit zo werden gebezigd in voorchristelijke tijden. "denkt" is hierin het toverwoord. Archeologisch bewijs is veel minder hard dan men vaak beweert en geschreven bronnen zijn schaars en twijfelachtig. De praktijk van het hedendaagse Wicca is dus een bonte verzameling handelingen en symbolen met een historisch luchtje maar grotendeels post WO II

9. Ziet u Wicca daarom als een moderne religie met voorchristelijke elementen of als een voortzetting van voorchristelijke tradities?

Antwoord: Ik zie de Wicca dus als een moderne religie (als ik het al religie zou noemen, beetje vieze bijmaak). Er zitten enkele voorchristelijke elementen in maar die beperken zich tot oude goden/godinnennamen die aan de Wicca god en godin worden gegeven. Enkele symbolen, maar dan samengeraapt uit een mix van culturen en plaatsen over de hele wereld. Het belangrijkste wat je voorchristelijk zou kunnen noemen is het leven met het land en met de seizoenen en het vieren van de feesten die daarbij horen. Het voorchristelijke geloof was niet een en al hekserij. Dat was voor een selecte groep van soms geleerde magiërs en soms teruggetrokken oude dametjes die met kruiden rommelden. Dit hangt af van waar ter wereld je kijkt overigens. Het gros van het pagan geloof uitte zich echter in de wereld van de hardwerkende landbouwer die goden aanbad die daarmee geassocieerd werden. Het ging om een goede oogst, voorspoed voor de gewassen. Het vieren daarvan en dankzeggen daarvoor.

10. In hoeverre vindt u het belangrijk dat er voorchristelijke tradities in Wicca aanwezig zijn en dat deze worden doorgegeven?

Antwoord: Van mij mag Wicca zich meer richten op de echte oude tradities (voor zover bekend). Het is belangrijk dat deze worden doorgegeven, maar op een zuivere manier. Doordat Wicca nu een mengelmoes van van alles en nog wat is, gaat dat verloren. In dat geval kan je het beter los van de prechristelijke godsdiensten bestuderen en het beschouwen als iets moderns. Je doet het goed, of je doet het niet zeg maar. Het belangrijkste voorchristelijke (maar eigenlijk oer-menselijke) dat via Wicca doorgegeven zou moeten worden is leven in eenheid met de natuur en met respect voor de natuur en alles wat leeft. Die connectie is men veelal verloren in het moderne snelle leven. De mens zou in mijn optiek kalmer en gelukkiger zijn als we dat meer in acht zouden nemen. Tevens zou dat beter zijn voor het milieu. Terug naar die oer-menselijke basis dus, die vaak alleen nog in agrarische samenlevingen bekend is.